

EL

Ο εκθεσιακός χώρος rosalux με έδρα το Βερολίνο με μεγάλη χαρά φιλοξενεί την έκθεση Συλλογισμοί στην Τέχνη και τη Λογοτεχνία δύο χρόνια ακριβώς μετά την έναρξη των αρχικών συζητήσεων σχετικά με την πιθανότητα συνεργασίας με την **Lo and Behold** (με έδρα την Αθήνα).

Καθώς η γρήγορη πραγματοποίηση ιδεών και στόχων συνεργασίας δεν είναι πάντας δυνατή, είναι ακόμα πιο συναρπαστικό για μας το ότι είμαστε σε θέση να παρουσιάσουμε την έκθεση, αυτή την δεδομένη στιγμή.

Ως ένας ανεξάρτητος χώρος τέχνης που δεν αντιλαμβάνεται εαυτόν ως καθαρό «λευκό κύβο» αλλά ούτε και ως ένα τυποποιημένο εκθεσιακό χώρο, αλλά περισσότερο ως ένα φόρουμ για την παραγωγή τέχνης, λόγου και γνώσης, θεωρούμε ιδιαίτερα σημαντική την επιπρόσθετη αξία που το επιμελητικό concept προσδίδει. Αυτό ακριβώς ισχύει και στην περίπτωση αυτή.

Ιδιάτερα ταιριαστός δε με το προφίλ και την οπτική του rosalux είναι ο διεθνής προσανατολισμός του προγράμματος που υπενθυμίζει ότι η τέχνη δεν περιορίζεται από εθνικούς όρους και συνθήκες αλλά προσλαμβάνεται και γίνεται κατανοητή σε διεθνές επίπεδο.

Η έκθεση Συλλογισμοί στην Τέχνη και τη Λογοτεχνία διερευνά τα σημεία τομής, τη διασταύρωση μεταξύ τέχνης και λογοτεχνίας. Με τον διάλογο που στο παρελθόν είχε αναπτυχθεί ανάμεσα στις δύο σφαίρες να είναι σχετικά ανεπαίσθητος σήμερα, ο εικαστικός και ο συγγραφέας, ο καλλιτεχνικός κόσμος και ο λογοτεχνικός κόσμος μοιάζουν σαν να ζουν σε διαφορετικούς πλανήτες.

Αυτό δεν σημαίνει ότι δεν έχουν γραφτεί και εκδοθεί αρκετά κείμενα στον κόσμο της τέχνης. Στην πραγματικότητα συμβαίνει ακριβώς το αντίθετο. Δυστυχώς όσοι ενδιαφέρονται για την τέχνη βουλιάζουν συνήθως κάτω από επίπεδα και υπερβολικά επιτηδευμένα κείμενα.

Παρόλα αυτά, υπάρχει μια σχεδόν διαπλανητική σιγή ασυρμάτου μεταξύ των δύο πεδίων. Ίσως το πρόβλημα να είναι πιο διαδεδομένο απ' όσο νομίζουμε: σύμφωνα με μελέτη του Γαλλικού

υπουργείου πολιτισμού, η απέχθεια των νεώτερων γενεών προς την κλασσική (υψηλή) τέχνη συνεχώς αυξάνεται. Μερικά σημαντικά ονόματα της λογοτεχνίας και ιδιαίτερα της ποίησης που ακόμα και το 1988 θεωρούνταν ως η προσωποποίηση της νεωτερικότητας, το 2013 έχουν περάσει στην λίθη.

Παρό το γεγονός ότι κάθε γενιά έχει τις δικές της προτεραιότητες, αναφορές και μεθόδους εργασίας, τα ζητήματα της λογοτεχνικής έμπνευσης, της γενικής εκπαίδευσης, του ρόλου των ανθρωπιστικών επιστημών καθώς και της πολιτιστικής κληρονομιάς παραμένουν σημαντικά.

Ταυτόχρονα, η έκθεση αυτή αποτελεί μια πολιτική δήλωση με την ευρύτερη έννοια του όρου. Ενώ η Ευρώπη και η Ευρωπαϊκή Ένωση συντίμετωπίζονται από τον τύπο με την ματιά του λογιστή – τα περισσότερα νέα για την Ελλάδα και την Πορτογαλία εστιάζουν πάνω απ' όλα στις οικονομικές δυσκολίες των χωρών – εδώ δίνεται μια πολύ πιο σημαντική αλλά και βιώσιμη ώθηση.

Θα ήθελα να συγχαρώ τις επιμελήτριες Άρτεμις Ποταμίου με έδρα την Αθήνα και τη Θάλεια Βραχοπούλου με έδρα τη Νέα Υόρκη, που κατάφεραν να πραγματοποιήσουν τόσο καλά το όλο εγχείρημα.

Tiny Domingos

Τέχνη & Λογοτεχνία

Ένιωσα ότι ως ζωγράφος, ήταν πολύ προτιμότερο να επηρεαστώ από έναν συγγραφέα παρά από έναν άλλο ζωγράφο.

— Marcel Duchamp, *The Salt Seller*

- 2 Η σχέση των εικαστικών τεχνών με τη λογοτεχνία, στενή, αμφίδρομη, πολυεπίπεδη ως προς τα ζητούμενα και τους στόχους χαρακτηρίζεται από μια δυναμική αλληλεπίδραση που κρατά αιώνες και αποτελεί προσφιλή θεματική της ιστορίας της τέχνης με προσεγγίσεις διαφορετικές ανάλογα με το σημείο εκκίνησης του ερευνητή.

Ακόμα όμως και χωρίς την φιλοδοξία μιας τέτοιας προσεγγίσης είναι αδύνατο κάποιος να μην παρατηρήσει την κοινή πορεία, την παράλληλη διαπραγμάτευση της ιστορικής πραγματικότητας, την αλληλεπίδραση ανάμεσα στο τόσο διαφορετικά πεδία καλλιτεχνικής δημιουργίας σε βαθμό τέτοιο ώστε όχι απλά να αποτελούν ερεθίσμα και πηγή έμπνευσης το ένα για το άλλο αλλά και τα όρια μεταξύ τους σε συγκεκριμένες περιπτώσεις καλλιτεχνών να εξαφανίζονται.

Οι διαφορετικοί ρόλοι αλλά και οι επιρροές ανάμεσα στη λογοτεχνία και την εικαστική δημιουργία αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα εξέλιξης μιας παραγωγικής, συμβιωτικής σχέσης.

Μολονότι διαφορετική σε φύση και εκφραστικά μέσα, η δημιουργική διαδικασία διέπεται από αρχές συγγενείς και ανάγκες ανάλογες δημιουργώντας νέα μονοπάτια κι ευκαιρίες για διαλόγους πέρα από τα επιμέρους χαρακτηριστικά της εικόνας και της γλώσσας.

Η σχέση επομένων που στην αρχή επέβαλε η ανάγκη, στη συνέχεια απέκτησε πολλαπλές λειτουργίες και δράσεις.

Την εποχή που δεν υπήρχε φωτογραφία ο τρόπος διάδοσης και περιγραφής των εικαστικών έργων πέρα από τα χαρακτικά, ήταν μέσα από τις αφηγήσεις των σελίδων των λογοτεχνικών κειμένων.

Ήταν οι συγγραφείς ακριβείς, οι περιγραφές τους πιστά αφιερωμένες σε αυτό που θεωρούσαν αντικειμενική πραγματικότητα ή αφορμή για την δική τους δημιουργία;

Ο Andre Malraux στο *Φανταστικό Μουσείο* αναφωτίεται για το τι ακριβώς είχαν δει οι συγγραφείς που με γλαφυρό τρόπο περιγράφουν τα εικαστικά έργα μέχρι τα 1900 – «κεκείνοι που οι στοχασμοί τους για την τέχνη παραμένουν

για εμάς αποκαλυπτικοί ή βαρυσήμαντοι και που υποθέτουμε ότι μιλούν για τα ίδια έργα όπως εμείς» – και απαντά: «Δυο-τρία μεγάλα μουσεία, καθώς και φωτογραφίες, γκραβούρες ή αναλογικά αντίγραφα από ελάχιστα αριστουργήματα της Ευρώπης».

Παράλληλα, οι εικονογραφήσεις των βιβλίων από τους εικαστικούς έδιναν μια επιπλέον διάσταση στα γραπτά κείμενα καθιστώντας τα περισσότερο ελκυστικά στο κοινό.

Ταυτόχρονα πρέπει να σημειώσουμε ότι μέχρι την αναγέννηση τη περιοστέρα έργα τέχνης αντλούσαν την θεματολογία τους από την αρχαία ελληνική μυθολογία και την Βίβλο.

Η Βίβλος και οι αρχαίες τραγωδίες με την πληθώρα δυναμικών χαρακτήρων και σκηνών για την μάχη του καλού ενάντια στο κακό αποτέλεσαν αιφορμή για τη δημιουργία ορισμένων από τα μεγαλύτερα αριστουργήματα της εποχής, όπως τα έργα του Leonardo da Vinci και του Michelangelo.

Η Θεία Κωμῳδία του Dante Alighieri ενέπνευσε τόσο τον Sandro Botticelli να πραγματοποίησε μια σειρά έργων, αλλά και τον William Blake να ζωγραφίσει 102 σχέδια εικονογράφησης του βιβλίου μετά από ανάθεση του John Linnell.

Οι προραφαηλίτες χρησιμοποίησαν ιδιαίτερα την λογοτεχνία και την ποίηση ως θεματολογία των έργων τους. Ο John William Waterhouse ζωγράφισε τρεις διαφορετικές εικόνες του *The Lady of Shallot* του Alfred Lord Tennyson. Παρόλο που ήταν ζωγραφισμένα από τον ίδιο καλλιτέχνη, κάθε πίνακας αποτελούσε μια τελείως διαφορετική οπτική του έργου. Ο John Everett Millais ζωγράφισε τον πίνακα *Ophelia* εμπνευσμένο από το έργο του Γουίλιαμ Σαιξπηρ, Άμλετ, ενώ μαζί με τον William Holman Hunt το 1847, εικονογράφησαν το *Isabella: Or the Pot of Basil* του John Keats.

Η λογοτεχνία με τις ποικίλες αφηγηματικές προσεγγίσεις και μεθόδους της, τις λέξεις και τις εικόνες που δοκιμάζουν την φαντασία του αναγνώστη αποτέλεσε μέγιστη πρόκληση για τους εικαστικούς για την δημιουργία μια οπτικής του κειμένου το ίδιο δυνατής με το πρωτογενές υλικό.

Για παράδειγμα, η απόδοση του Δον Κιχώτη από τον Πικάσο ανέγειρε τόσες συζητήσεις όσο το ίδιο το έργο του Θερβάντες.

Ταυτόχρονα, και οι λογοτέχνες επιφρέστηκαν από τους εικαστικούς καλλιτέχνες και το έργο τους.

Στο Άγνωστο Αριστούργημα (1831) του Honoré de Balzac, πρόσωπα υπαρκτά συναντούν ήρωες της μυθοπλασίας όπως στη περίπτωση όπου ο νεαρός Nicolas Poussin συναντά τον Frenhofer στο εργαστήριο του καταξιωμένου ζωγράφου Porbus στην αναζήτηση της απόλυτης ομορφιάς. Το βιβλίο γοήτευσε τόσο πολύ τον Πικάσο ώστε να πραγματοποιήσει την εικονογράφηση του βιβλίου το 1921 αλλά και να ταυτιστεί κυριολεκτικά με τον Frenhofer και να μετακομίσει στη rue des Grands-Augustins στο Παρίσι όπου υποτίθεται ότι βρισκόταν το studio του Porbus που εξελίσσεται η πλοκή του έργου. Σε αυτό το στούντιο ο Πικάσο ζωγράφισε την Guernica.

Η προσωπικότητα και το έργο του Δομίνικου Θεοτοκόπουλου ενέπνευσαν τόσο τον Νίκο Καζαντζάκη στο αυτοβιογραφικό του έργο Αναφορά στον Γκρέκο όσο και τον ποιητή Rainer Maria Rilke, αφού τα ποιήματα Himmelfahrt Mariae I-II θεωρούνται βασισμένα στην Άμωμη Σύλληψη όταν ήρθε σε επαφή με το έργο του καλλιτέχνη μετά το ταξίδι του στην Ισπανία το 1912.

Η περσόνα του γοητευτικού και μυστηριώδους εικαστικού, που παρουσιάζεται άλλοτε ως τραγικός, ασυμβίβαστος ήρωας κι άλλοτε ως άνθρωπος που αναζητά την προσωπική του ταυτότητα, αλλά και το ίδιο το καλλιτεχνικό έργο, αυτόνομο ή λειτουργώντας ως καταλύτης για τις ζωές των ανθρώπων που το προσεγγίζουν αποτελούν προσφιλή λογοτεχνικά θέματα. Κλασσικοί συγγραφείς όπως ο Dostoyevsky, ο Wilde, ο Hesse, ο Mann, ο Camus, ο Henry James, ο Proust, ο James Joyce, ο Somerset Maugham, η Margaret Atwood κι ο Kurt Vonnegut είναι ορισμένα από τα ονόματα που άμεσα έρχονται στο μυαλό.

Άλλοτε τα έργα στοιχειώνουν τον συγγραφέα όπως στην περίπτωση της Tracy Chevalier, Το

Kορίτσι με το Σκουλαρίκι (1999), η οποία είδε για πρώτη φορά το πίνακα του Johannes Vermeer που την ενέπνευσε στη συγγραφή του βιβλίου της, όταν ήταν 19 χρονών. Εντυπωσιασμένη από την έκφραση του πρόσωπου του κοριτσιού, η Chevalier αγόρασε την αφίσα του έργου που ξακολούθει να κρέμεται στο σπίτι της τα τελευταία 30 χρόνια.

Κι άλλοτε τα εικαστικά έργα «στοιχειώνονται» από θεωρίες συνομωσίας και κρυμμένα μηνύματα αιώνων όπως στο παράδειγμα-εισπρακτικό φαινόμενο του βιβλίου του Dan Brown, Κώδικας Ντα Βίνται.

Επιστρέφοντας στους εικαστικούς, πέρα από το περιεχόμενο των βιβλίων πολλοί σύγχρονοι καλλιτέχνες έχουν χρησιμοποιήσει το βιβλίο αυτό καθευταρά ως μέσο στα γλυπτά και τις εγκαταστάσεις τους όπως οι Matej Kren, Alicia Martín Miler Lagos κ.ά.

Ενώ καλλιτέχνες όπως η Erica Baum παίζουν με τα όρια αφού έργα της χαρακτηρίζονται ταυτόχρονα ως ποιήματα αλλά και ως εικαστικές δημιουργίες.

Με την ώσμωση μεταξύ λογοτεχνίας και εικαστικών να αποτελεί γεγονός που ξεπερνά τα παλαιότερα στεγνά χαρακώματα ανάμεσα στον λόγο και την εικόνα, οι καλλιτέχνες πάνω από όλα ανιχνεύουν τα όρια αναζητώντας νέους ορίζοντες διαλόγων, αμφισβήτουν τα στερεότυπα επαναδιαπραγματεύμενοι κοινές αναζητήσεις πάνω στους μηχανισμούς δημιουργίας και χρησιμοποιούν κώδικες παράλληλους για να επιτύχουν συναντήσεις και να διασπώσουν ερωτήματα.

Άρτεμις Ποταμιάνου
Εικαστικός – Επιμελήτρια

Τέχνη και Λογοτεχνία σε αρμονία

- 4 Η θεματική της αρμονικής συνύπαρξης της τέχνης με την λογοτεχνία όπως αυτή συναντάται στην συγκεκριμένη έκθεση θα καταδείξει το συνεχές και δυναμικό πάντρεμα της λογοτεχνίας με τις εικαστικές τέχνες. Πριν όμως από το διάλογο των σύγχρονων έργων των διεθνών καλλιτεχνών που συμμετέχουν στην έκθεση, είναι επιτακτική η συζήτηση και τοποθέτηση του δεσμού αυτού στο ιστορικό του πλαίσιο.

Το κείμενο ξεκινά ως ιδεόγραμμα, γεγονός που έχει ως συνέπεια η εικόνα και το κείμενο να είναι συνυφασμένα από την προϊστορική εποχή. Ένας από τους πρώιμους δεσμούς στην σχέση τέχνης και λογοτεχνίας τοποθετείται στην Κινεζική ιστορία κατά την Δυναστεία των Σανγκ (1600 π.Χ.) όπου η γραφή, η τέχνη και η θρησκεία συνδυάστηκαν. Τα πρώτα γραπτά της περιόδου βρίσκονται σε οστά χρημάτων και πέρα από την σύνδεση τους με ανιμιστικές δοξασίες, παραλλήλα αποτέλεσαν γενεαλογικά αρχεία των Σανγκ. Τα οστά χρημάτων αρχικά δημιουργήθηκαν για λόγους εξεμενισμού και μαγείας. Αυτά τα πρώιμα γραπτά ανακαλύφθηκαν χαραγμένα πάνω σε σπάλες ζώων με ερωτήσεις προς θεότητες αναφορικά με τη σοδειά, τον καιρό ή την ευημερία, ανάμεσα στα άλλα, σημαντικών μελών της οικογένειας. Ο σαμάνος έτεινε μια καυτή μασία ανάμεσα στα οστά σπάζοντάς τα και ανάλογα με την κατεύθυνση των ρωγμών και των θραυσμάτων μπορούσε να προφητεύει το μέλλον.¹ Ο ρόλος του ήταν αυτός του μάντη, του ερμηνευτή ονείρων και του θεραπευτή του βασιλιά. Το χαρισματικό αυτό άτομο χρησιμοποιούσε την ενόραση ως μέρος της αποστολής του ως αρχιερέας της κοινότητας. Ταυτόχρονα, ο σαμάνος ήταν ο καλλιτέχνης της Προϊστορικής εποχής, ζωγραφίζοντας τοιχογραφίες απεικονίζοντας την ιστορία και λαογραφία της φυλής.

Αυτά τα ζωγραφικά σύμβολα αποτέλεσαν τους προάγγελους των γραμμάτων και της γραφής. Ανάλογα παραδείγματα με την προϊστορική ζωγραφική και την καλλιγραφία πολιτιστικών μύθων της Ανατολής συναντώνται εκτός από την Κίνα σε πλήθος Βουδιστικών και Ινδουιστικών

θρησκευτικών κειμένων απεικονιζόμενων σε γλυπτά και τοιχογραφίες της Ινδίας.

Το *Buddhist Blessing*, 2013 της **Meg Hitchcock** είναι ένα σύγχρονο έργο που περιέχει γράμματα του αγγλικού αλφαριθμού τοποθετημένα πάνω σε επιφάνεια με διάταξη που παραπέμπει στην Ανατολή, καθώς μπορούν να διαβαστούν τόσο κάθετα όσο και από τα δεξιά προς τα αριστερά. Στη δουλειά αυτή, τα ίδια τα γράμματα είναι κομμένα από Χριστιανικά υμνολόγια, γνωστά ως δοξολογίες, ύμνοι της ημέρας των Ευχαριστιών ή εγκώμια. Αυτό που η βαθύτερη δήλωση της Hitchcock επιχειρεί να επικοινωνήσει είναι οι παρόμοιες πηγές όλων των θρησκειών είτε πρόκειται για χριστιανικούς ύμνους, βουδιστικές ευλογίες ή δοξαστικούς στίχους του Κορανίου.

Όσο οι σύγχρονοι εικαστικοί ενστερνίζονται τον ιστορικό σύνδεσμο μεταξύ λογοτεχνίας και τέχνης η διασταύρωση αυτή συνεχίζει να ανθεί σε παγκόσμιο επίπεδο. Οι διεθνείς καλλιτέχνες που παρουσιάζουν τα έργα τους στην παρούσα έκθεση αντλούν επιμευση από μοντέρνα και κλασικά κείμενα, δηλώνοντας με τον τρόπο αυτό ότι ο δεσμός μεταξύ τέχνης και λογοτεχνίας παραμένει άρρητος και κατά τον 21ο αιώνα.

Το έργο του **Πώργου Παπαδάτου** εξετάζει το βιβλίο του 1980 *A Thousand Plateaus*, που συνέγραψαν ο φιλόσοφος Gilles Deleuze με τον ψυχαναλυτή Félix Guattari ως δεύτερο τόμο του *Capitalism and Schizophrenia*. Ενώ ορισμένοι κριτικοί υποστηρίζουν ότι το συγκεκριμένο βιβλίο αποτελεί επιχεργασία μεταμοντέρνων κοινωνικοπολιτικών θεωριών, άλλοι επισημάνουν την εσωτερικότητα στην χρήση ψευδοεπιστημονικής ορολογίας για την εξήγηση της ιδιαίτερης σημασίας του κειμένου. Οι στιλιστικές επιλογές στα έργα του Παπαδάτου σχετίζονται με την μεταμοντέρνη τέχνη ως προς την μη-γραμμικότητά τους αλλά και την συσχέτιση με κείμενα συγγραφέων που θαυμάζει. Η παρούσα δουλειά του Παπαδάτου (μια εγκατάσταση) ξεκίνησε το 2012 ως ένα εν εξελίξει project που ονομάζεται *Notes for a Memorial in Transition* και περιλαμβάνει φωτογραφικές παρεμβάσεις σε δημόσιο χώρο

και μικρά γλυπτά. Η ιδιαίτερη σημασία της εγκατάστασης έγκειται στα επιμέρους συστατικά της που πραγματεύονται την έννοια του μηνημένου σε ίδιο χρόνο αλλά και στην μελλοντική προοπτική του.

Η σειρά έργων της **Αρτέμιδος Ποταμιάνου** *On the Origins of Art* εμπνέεται από το *The Origin of Species* (1859) του Charles Darwin και καταδεικνύει τα εξελικτικά βήματα της τέχνης όπως παρουσιάζονται μέσα από το έργο του Velazquez, *Las Meninas* και των απογόνων του. Χρησιμοποιώντας αυτό το εμβληματικό έργο όπως έχει διαπραγματευθεί από πλήθος καταξιωμένων καλλιτεχνών ανάμεσα στους οποίους οι Witkin, Picasso και Dalí, η Ποταμιάνου δημιουργεί περισσότερο ένα παλίψυστο ιστορίας και λιγότερο μια γραφική ανάπτυξη της. Ταυτόχρονα, κάθε ένα από τα έργα επικαλύπτεται από πραγματικές σελίδες του βιβλίου του Darwin.

Με τον τρόπο αυτό, απαγκιστρώνεται από το παρελθόν ενώ ταυτοχρόνως παρέχει μια ιστορική παρουσίαση των επαναδιαπραγματεύσεων των έργων.

Η σύνθεση της **Χριστίνα Μήτρεντσ** από σελίδες των μυθιστορημάτων της Monica Ali, *Brick Lane*, και του Italo Calvino, *Invisible Cities*, έχει ως αποτέλεσμα το έργο με τίτλο *300 Pages in a Mushroom, Part of #ATML Vol. III*, το οποίο αποτελεί μέρος του εν εξελίξει project *Add to My Library*. Το αυτόνομο αυτό, σε σχήμα μανιταριού, γλυπτό από χαρτί αποτελείται από αλλοιωμένες εκδόσεις βιβλίων, τυπωμένα λογότυπα της καλλιτέχνιδος με την μέθοδο της μεταχοτυπίας καθώς και ένα εξώφυλλο βιβλίου. Η Μήτρεντσ με αναφορές στο πολιτιστικό υπερκείμενο και την ψηφιοποίηση παραπέμπει σε ένα είδος δουλειάς συγγενές με την *Meta Library* του John Latham, αμφισβητώντας τόσο την ιδέα της λογικής πρόδου όσο και την μετάδοση της γνώσης στα εκπαιδευτικά συστήματα. Παρουσιάζοντας στον θεατή τον παραπάνω διάλογο δημιουργεί ένα μοντάζ καταργώντας το γενικό πλαίσιο αλλά και σχηματίζοντας αμφιστημές όπως αυτή του μανιταριού / πλίνθου. Η επιλογή των πρωτόζωων ή των μυκήτων μανιταριών υποδηλώνει την επικέντρωσή της στις φυσικές συνιστώσες ανακύκλωσης για τη βιοαποκατάσταση των γήινων απορριμμάτων καθώς τα μανιτάρια αν και αναπτύσσονται στη σκιά ακολουθούν τον ήλιο.

Ο **Robert C. Morgan** στο έργο του *Bodhi #/9* συνδυάζει την ποίηση του Pier Paolo Pasolini με την εικόνα ενός δέντρου Bodhi παραπέμποντας στο Δέντρο της Αφύπνισης γνωστό ως Sri

Maha Bodhi μπροστά στο οποίο διαλογίστηκε ο Βούδας.

Ο πολύπλευρος Pasolini είναι γνωστός τόσο για την κριτική του στην καταναλωτική κουλτούρα, που κατά τον ίδιο τον ποιητή ήταν η αιτία για την υποβάθμιση της Ιταλικής κουλτούρας, όσο και για την συμβολή του στη λογοτεχνία, τον κινηματογράφο και την ποίηση. Πάνω απ' όλα όμως το έργο του, όπως και του Morgan μιλά για την καλλιτεχνική αυτονομία. Ως σκηνοθέτης, ο Pasolini πίστευε ότι ο κόσμος ήταν αφ' εαυτού ιερός, ονομάζοντάς το «φυσική ιερότητα».

Η βουδιστική οπτική του Morgan στο *Bodhi #/9* αναφέρεται σε μια θρησκευτική φιλοσοφία που περιέχει πολλή τελετουργία και πίστη στην μετενσάρκωση καθώς και στην ορθή δράση για την επίτευξη της Αφύπνισης, κάτι που ο Pasolini θεωρούσε περιττό. Ο Morgan αντιγράφει φράσεις του Pasolini στα Ιταλικά επικαλύπτοντάς τες με την ζωγραφική του δέντρου.

Η **Rebecca Agnes** καταπιάνεται με το διήγημα του Isaac Asimov, *The Dying Night* (1956), ερευνώντας την ιδέα ότι τίποτα δεν είναι αντικειμενικό κι απόλυτο, ούτε καν η επιστήμη η οποία συνεχώς επανεγγράφεται κι αναθεωρείται σύμφωνα με τα τελευταία ευρήματα. Για να επικοινωνήσει την ιδέα της, η καλλιέρχηνς κεντά εικόνες πλανητών του ήλιακου συστήματος όπως πίστευαν ότι ίσχουαν μια εποχή. Στο *The Dying Night*, ο Asimov αξιοποιεί μια παλιά πεποιθήση ότι ο πλανήτης Ερμής αποστρέφεται τον ήλιο. Ο πρωταγωνιστής και ήρωας του Asimov, Wendell Urth, ανακαλύπτει τον δολοφόνο τριών επιφανών αστρονόμων κρυμμένο στο τμήμα του Ερμή που ο κακοποιός λανθασμένα πίστευε ότι δεν μπορεί να πέσει το φως του ήλιου. Με τον τρόπο αυτό, το *Dying Night* απεικονίζει την ιδέα της αναθεώρησης στην επιστήμη αν και φανταστικής στην περίπτωση αυτή. Ομοίως, η Agnes πραγματοποιεί την σύνδεση με την συνεχή αναθεώρηση της επιστήμης που ευρέως θεωρείται αλάθητη.

Το έργο του **Κώστα Μπασσάνου** διαπραγματεύεται την σύστημα μεταξύ τέχνης και κειμένου εξετάζοντας το *Moby Dick*, (1851), του Herman Melville κι εστιάζοντας στην ρήση του πρωταγωνιστή / αφηγητή Ishamel σχετικά με την ακαρτογράφητη ολήθεια. «Δεν υπάρχει σε κανένα χάρτη· οι πραγματικοί τόποι ποτέ δεν υπάρχουν». Πέρα από τις προφανείς αναγνώσεις του *Moby Dick* ως την άπιαστη δολοφόνο φάλαινα, το μυθιστόρημα αναπτύσσεται περισσότερο ως μια ιστορία-προειδοποίηση για μια νοητική κατάσταση, για το καλό και το κακό. Στην ιστορία, ο εκδικητικός

καπετάνιος Ahab που έκασε ένα πλοίο και το πόδι του σε προηγούμενή του συνάντηση με την μεγάλη λευκή φάλαινα συνεχίζει το κυνήγι για τον αφανισμό της αλλά στο τέλος πεθώνει ο ίδιος, ενώ ο καπετάνιος Boomer από το πλοίο *Samuel Enderby*, ακρωτηριασμένος μετά την συνάντησή του με το θαλάσσιο κήτος είναι ευγνώμων που επιβίωσε. Τα υλικά κατασκευής που επιλέγει ο Μπασσάνος – ξύλο και συρματόπλεγμα – συνηγορούν στον στόχο του να ερευνήσει το λογοτεχνικό θέμα του Melville. Το ξύλο, βασικό κατασκευαστικό υλικό του πλοίου, χρησιμεύει ως βάση του έργου με σκήμα που παραπέμπει σε πυξίδα και φυσικά σχετίζεται με την ναυτοσύνη και την εξερεύνηση. Το συρματόπλεγμα αναφέρεται στην χαρτογράφηση καθώς τα οριζόντια και κάθετα νήματα καλωδίων εκφράζουν το πλέγμα που δημιουργείται από τις γραμμές του γεωγραφικού πλάτους και μήκους. Οι παραγόμενες σκιές αντιστοιχούν στις περιοχές που δεν υπάρχουν χάρτες ή διαγράμματα, με άλλα λόγια στα ακαρτογράφητα νερά που υπογραμμίζουν την ουτοπική κι ανέφικτη αναζήτηση του Moby Dick. Το χαρτί τυλιγμένο στο πλέγμα δημιουργεί μια σπείρα που λειτουργεί ως αναφορά στο αυνανιστικό ταξίδι του ήρωα Ahab. Ο Μπασσάνος συνδέει το λευκό του χαρτιού με το λευκό της φάλαινας, του Moby Dick, που είναι ο τόπος της σύγκρουσης, άπιστος και άγνωστος.

Τα έργα της **Μαρίας Οικονομοπούλου** *Tulpen*, 2013–4 και *Text*, 2013, τυπωμένα και τα δυο πάνω σε χειροποίητο χαρτί, αντλούν έμπνευση από τον Ολλανδό ποιητή T. van Deel. Ο τελευταίος πραγματεύεται την ιδέα ότι η εικόνα επιζητά το κείμενο για το νόμημά της. Υπαινισσόμενη με τρόπο λυρικό το γεγονός ότι το κείμενο προσφέρει τις λέξεις για την σιωπή της εικόνας, η Οικονομοπούλου δημιουργεί μια στροφή ποιήματος με τρεμάμενες γραμμές που συνδέουν κάθε σειρά με την επόμενη. Παρά την στρεοεπιτυχή εμφάνιση τους, είναι ασύμμετρες κι απρόβλεπτα ζωγραφισμένες λειτουργώντας ως συνδέσεις με τις σειρές που ακολουθούν. Στο *Tulpen*, ακολουθώντας την ποίηση του van Deel, η Οικονομοπούλου δημιουργεί με παρόμοια ασυμμετρία και συνεκτικότητα, ζωγραφίζοντας τουλίπες χωρισμένες στο ήμισυ σε σειρές που κοιτούν πάνω και κάτω με κείμενο μεταξύ των σειρών. Η τουλίπα, εθνικό σύμβολο της Ολλανδίας δεν χάνεται για τον θεατή αλλά όπως στην περίπτωση της μοναχικής λευκής τουλίπας του Mondrian βρίθει συνδέσεων μεταξύ φύσης / κουλτούρας, χειροποίητου / μηχανοποίητου ιτλ. Όπως και

το ποίημα του van Deel επιβεβιώνει υπάρχουν πολλαπλά νοήματα κι αναγνώσεις: «Αικράτητη των τουλιπών η θανατοφιλία: μια όπερα της αγωνίας, τα κοτσάνια επιμηκύνονται, οι λαιμοί διαρρηγύνονται, μαραίνοντας το άνθος της νιότης τους – με φινέτσα σπαταλούν την ομορφιά τους σαν να ήταν να περάσει μια γαμήλια πομπή!».

Το εκπληκτικό *Fair is foul and foul is fair, Hover through the fog and filthy air* του **Νίκου Παπαδημητρίου** είναι χαλαρά βασισμένο πάνω στην ιδέα της εξουσίας, της απληστίας και της εξαπάτησης όπως αυτή αποδίδεται σε μια από τις σκοτεινότερες τραγωδίες του Shakespeare, το *Macbeth*. Ο Παπαδημητρίου απεικονίζει ένα βασιλικό θρόνο που όχι μόνο παραπέμπει σε θέση εξουσίας αλλά και στο Ελισαβετιανό δράμα. Το αδίξοδο ανάμεσα στο καλό και το κακό κατά το κυνήγι της δύναμης αποτελεί το βασικό θέμα του έργου του Shakespeare. Δεδομένη είναι η επιρροή της αριστοτελικής θεωρίας για την Τραγωδία στο έργο του Shakespeare και την δημιουργία του Macbeth, ο χαρακτήρας του οποίου εμφανίζεται να οριθετείται κάπου στο ενδιάμεσο όντας ούτε κακός αλλά ούτε και ενάρετος. Ο Παπαδημητρίου χτίζει τον θρόνο αυτό με τρήματα ανθρώπινου σκελετού και οστά με σκοπό να σοκάρει τον αδιάφορο θεατή, επικοινωνώντας επιτυχημένα την ιδέα του για την ανθρώπινη απληστία στην επίτευξη κυριαρχίας, εξουσίας και ελέγχου πάνω στους άλλους.

Σε πρώτη ανάγνωση το έργο του **Tiny Domingos Black Ball** σε *Plinth* δημιουργεί την εντύπωση ότι δεν σχετίζεται με την λογοτεχνία όπως διαφαίνεται από μια απουσία αφήγησης. Σε μια ποι διεισδυτική όμως εξέταση, η βαθύτερη έμπνευση του προέρχεται από ποικίλες πηγές συμπεριλαμβανομένου του *Bartleby & Co.* του Enrique Vila-Matas το οποίο αφορά στο θέμα της σιωπής του συγγραφέα. Με την οπτική αυτή, το έργο πραγματεύεται το δικαίωμα του καλλιτέχνη να μην παράγει πάρα μόνο αν καθοδηγείται από μια εσωτερική ανάγκη. Κατά συνέπεια, η καλλιτεχνική αυτονομία είναι ένα βαθύτερο θέμα το οποίο δύναται να θέσει τον συγγραφέα/καλλιτέχνη σε μια ασφαρή κατάσταση μεταξύ δράσης και αδράνειας.

Στο βιβλίο του Michel de Certeau, *The Practice of Everyday Life*, την αυτονομία αποζητά ο συνθισμένος άνθρωπος, στην περίπτωσή του την δράση, ούτως ώστε να ξεφύγει από την βρώμικη πολιτική, τον καταναλωτισμό και τις πολιτισμικές παγίδες της ύπαρξής του. Φαινομενικά, οι γεωμετρικές φόρμες του Domingos είναι συγγενείς με τις ιδέες του Πλάτωνα για την Γεωμετρία όπως

αυτές βρίσκονται στην Πολιτεία: «Κατά συνέπειαν δύναται να σύρη και αυτήν την ψυχήν προς την αλήθειαν και να επεξεργασθή μιαν φιλοσοφικήν διάνοιαν»² ξεφεύγοντας με τον τρόπο αυτό από τα κοινότοπα.

Κοντά στα είκοσι ο **Richard Humann** εμπνεύστηκε από το *Finnegan's Wake* του James Joyce που όπως η ατονική μουσική αποτέλεσε μια μοντέρνα προσέγγιση της συγγραφής. Η ιδέα του τυχαίου στις λέξεις και προτάσεις του Joyce είναι ορατή στην δουλειά του Humann καθώς κομμένα κείμενα από στίκους του βιβλίου σωρεύονται μέσα σε ένα βιβλίο με χειροποίητη βιβλιοδεσία. Ο Humann έχει μια μακρά ιστορία στην χρήση κειμένου σε έργα του όπως το *Curriculum Vitae*, το *Cut-Up* ή το *Cult of Personalities* ερευνώντας το εικαστικό του ταξίδι με εννοιολογικές εγκαταστάσεις στις οποίες ανατέμενι λέξεις σπάζοντάς τες σε γράμματα και συγκεντρώνοντας τα κομμάτια μέσα σε αδειασμένα βιβλία. Αυτό το εφέ ανακατεμένης σαλάτας που δημιουργείται σχετίζεται με τις μεθόδους ιδιοσυγκρασιακής γραφής του Joyce με τις οποίες αναπληρώνει, αλλάζει κι εναλλακτικά χρησιμοποιεί στην πολύγλωσση ειρωνεία του.

Το κομμένο χαρτί της **Renee Magnanti** εμφανίζεται γεμάτο μοτίβα και όντως χρησιμοποιείται ως κυρίαρχο επαναλαμβανόμενο θέμα. Ως εμπνεύσεις για την Magnanti λειτουργούν πολλάπλες συγχωνεύσεις όπως έθνικ μοτίβα υφασμάτων ή διακοσμητικά αντικείμενα. Συνταριάζοντας διάφορα σχέδια από διαφορετικές κουλτούρες μέσα στην ίδια σύνθεση, η Magnanti στρέφει την προσοχή της στους κοινούς δεσμούς που ενώνουν τις κοινωνίες. Στην καλλιτεχνίδα αρέσει ιδιαίτερα η χρήση γυναικείων παραδοσιακών σχεδίων που εστιάζουν στην αξία των γυναικών, όπως και υφασμάτων που λειτουργούν ως έθνικ κοινωνικοπολιτικά ντοκουμέντα συνδυασμένα με φεμινιστικά κείμενα. Το έργο της Magnanti, *Worked by Women*, είναι εμπνευσμένο από το *A Room of One's Own*, της Virginia Woolf που υπερασπίζεται το δικαίωμα των γυναικών συγγραφέων να έχουν χώρο και χρόνο για να δουλέψουν καθώς και το παραγόμενο από την δουλειά αυτή εισόδημα.

Αυτό μεταφορικά σηματοδοτεί την ανεξαρτησία επιλογής που μια γυναίκα δικαιούται να έχει για να επαναδομήσει ή να επανεγγράψει την γυναικεία της ύπαρξη.

Η performance και το έργο της **Inni Lee**, *Words Fail Me*, πραγματεύεται την ιδέα ότι οι λέξεις είναι ανεπαρκείς ως μοναδικό μέσο έκφρασης. Η Lee, όπως και η Magnanti, προσεγγίζει

την Virginia Woolf. Στα έργα της, ωστόσο, η Lee παραπέμπει στη μοναδική διασαθείσα προφορική μαρτυρία της Woolf με τίτλο *Craftsmanship*, όπου η συγγραφέας εγκωμιάζει τις αρετές της σωστής χρήσης της γλώσσας και την ιδέα ότι οι λέξεις συνεχίζουν την ύπαρξή τους περισσότερο στο μιαλό παρά στο λεξικό. Στην performance της η Lee καταπιάνεται με το ταξίδι ανακάλυψης της γλώσσας χωρίς να ανατρέχει στις ρίζες ή τις βάσεις του κοινωνικού λόγου. Σκιζεί τυπωμένα κείμενα μαζεύοντας τα σε σωρούς που θυμίζουν τοπίο ενώ συμπεριλαμβάνει στην performance της ένα τραγούδι που αποτελείται από επιφωνήματα και καθημερινές λέξεις χωρίς γραμματική αξία που δεν προσθέτουν νόημα στην επικοινωνία. Το αποτέλεσμα είναι η απόρριψη της λεκτικής επικοινωνίας. Με τον τρόπο αυτό η Lee αμφισβήτει κι αναιρεί την πρόταση της Woolf οτι «οι λέξεις είναι γεμάτες αντηχήσεις, αναμνήσεις και συνειρμούς».

Η **Barbara Knight** χρησιμοποιεί το κολάζ, και αντικείμενα απ' όλο τον κόσμο για την έρευνα ιδεών που αφορούν στη καταναλωτική κουλτούρα και τις παγκόσμιες αλληλεξαρτήσεις της. Κάποιος μπορεί να ισχυριστεί ότι η δουλειά της Knight είναι μια μορφή απο-εξέλιξης το οποίο είναι αντίθετο στην παραδοσιακή εξέλιξη δημιουργίας του εικαστικού έργου που περιλαμβάνει την εξαρχής κατασκευή του από τον καλλιτέχνη. Η Knight αποδομεί τις συνιστώσες της, τα θρύματα κειμένων με πολιτιστικό περιεχόμενο σκίζοντας, κόβοντας χαρτιά που κολλά σε επιφάνεια ενσωματώνοντας στη διαδικασία το τυχαίο. Όπως εχει δηλώσει η καλλιτέχνις, τα έργα της «μετατρέπονται από λειτουργικά αντικείμενα σε τέχνη κι εκφράζουν την αρμονία του μυστηριώδους με αυτό που αποδεχόμαστε ως συνηθισμένο». Η πρακτική της συνδυάζει την αισθητική του Duchamp με ένα πλαίσιο που στοχεύει στην παραγωγή έργων που θέτουν ζητήματα καταναλωτηριού. Η Knight στο *Monotony II* αντλεί έμπνευση από το ποίμαντο του Κωνσταντίνου Καβάφη με παρόμοιο τίτλο που πραγματεύεται την ιδέα της κυκλικής φύσης της ζωής, την οποία η Καβάφης περιγράφει ως «Την μια μονότονη ημέραν άλλη/ μονότονη, απαράλλακτη αικολουθεί». ³ Χρησιμοποιώντας την φαντασία της ως ενεργοποίηση, για την δημιουργία κομματιών που συνδυάζουν την μεταμόρφωση, το μυστήριο και την βαθιά πολυπλοκότητα, η δουλειά της Knight κάθε άλλο παρά μονοτόνη είναι.

Και ο **Cris Giannakos** αντλεί έμπνευση από ένα Καβαφικό ποίμαντα για το έργο του με τίτλο

- 8 *Young Greek Male + Two Equilateral Triangles with Cavafy Poem*, (περίπου 2013). Η δουλειά αυτή σαν
9 ένα παλίμψηστο χρόνου συνδυάζει την εικόνα με το κείμενο τοποθετώντας τα το ένα πάνω στο άλλο. Ιδιοποιούμενος παλαιότερες εικόνες και κείμενα υπανίσσεται και συνθέτει το παρελθόν με το παρόν. Στο συγκεκριμένο έργο, ο Giannakos επικαλύπτει τον κορμό του εφήβου, του τυπικού ελληνικού αγάλματος άνδρα, με δυο ισόπλευρα τρίγωνα. Η χρήση των τριγώνων στο συγκεκριμένο έργο μπορεί να αναγνωρίζει με τα καθολικά, με την Πλατωνική θεωρία ή μέσω της Ευκλείδειας γεωμετρίας. Ο Giannakos όμως της δίνει μια μοντέρνα πινελιά προσθέτοντας το πό-ημα του Καβάφη Μακρύ.⁴ Νύξεις ομοερωτισμού είναι γνωστές στα έργα του Καβάφη, αλλά εδώ, συνδυασμένες με τον ανδρικό κορμό του ελληνικού αγάλματος κάνουν μια δίγλωση για την αρχαιότητα και τη μεταμέλεια. Με τον τρόπο αυτό, το έργο του Giannakos από τον ίδιο του τίτλο φαίνεται να αποτελεί ένα κάλεσμα για απόδραση όπως οι Καβαφικοί πρωταγωνιστές που εγκλωβισμένοι στις επιθυμίες τους λαχταρούν το μακρινό παρελθόν.

Οι πολυεπίπεδες εικόνες της **Isabel Baraona** χρησιμοποιούν επικαλυμμένες λέξεις συνδυά-ζοντάς τες με την εμπειρία της ανάγνωσης αλλά και τον χειρισμό του τυπωμένου κειμένου. Το καλλιτεχνικό της βιβλίο αποτελείται από σελίδες τυπωμένες, ζωγραφισμένες στο χέρι αλλά και φτιαγμένες από ανακυκλωμένο χαρτί. Πραγμα-τεύεται την οπτική εμπειρία χρησιμοποιώντας εικόνες φτιαγμένες από λέξεις και παρουσιασμέ-νες με τη μορφή ενός χάρτη. Στόχος δεν είναι η ανάγνωση με γραμμικό τρόπο, ούτε η παραγωγή νοήματος αλλά περισσότερο να καταπιαστεί με τη διαδικασία ή την φυσική πράξη της θέασης ενός έργου. 'Όπως δηλώνει η καλλιτέχνις, η δου-λειά της απαιτεί την προσοχή μας στην πράξη «της ανάγνωσης και του χειρισμού του τυπωμέ-νου αντικειμένου ως: κράτημα – αλληλουχία σελί-δων – απτική απόλαυση του σώματος του βιβλίου – κοίταγμα της σελίδας, κά». Το *The Little Red Riding Hood* της Baraona μοιάζει να αναφέρεται

στο διάσημο παραμύθι του Charles Perrault αλλά κάτω από το αναγνωρίσιμο σκηνικό βρίσκεται η προσωπική ερμηνεία της καλλιτέχνιδος εμπνευ-σμένη από το *The Psychoanalysis of Fairy Tales* του Bruno Bettelheim. Η Baraona εξέρευνά τις ανθρώπινες σχέσεις και την μεταμόρφωση μέσα από τα παραμύθια που συχνά περιλαμβάνουν υφριδικά πλάσματα κι άλλους φαντασιακούς χαρακτήρες.

Τελικά, μέσα από τα έργα που περιλαμβάνο-νται στην έκθεση γίνεται εμφανές ότι η σχέση μεταξύ τέχνης και κειμένου είναι ισχυρότερη από ποτέ. Ταυτόχρονα, ελπίζουμε να έχει καταστεί σαφές ότι οι λέξεις και το κείμενο δεν ήταν ποτέ χωριστά, καθώς η γλώσσα ξεκίνησε ως συμβολικά σημεία με αποτέλεσμα να είναι σιωπηρά παρόύσα σε κάθε ένα γράμμα.

Θάλεια Βραχοπούλου
Επιμελήτρια

- Lee, Sherman E. *A History of Far Eastern Art*. 5th ed. Edited by Naomi Noble Richard. New York: Harry N. Abrams, 1994. 30–31.
- Πλάτωνας. *Πολιτεία*. Μτφρ. I.N. Γρυπάρη. Τόμος Δεύτερος. Βιβλίο Ζ'. Αθήνα: Εκδοτικός Οίκος Γεωργίου Φέξη, 1912.
- Καβάφης, Κωνσταντίνος. *Ποιήματα 1897–1933*. Αθήνα: Ίκαρος, 1984.
- Ibid.*

Mit großer Freude empfängt **rosalux – the Berlin-based art office** die Ausstellung *Betrachtungen zu Kunst und Literatur*. Vor genau zwei Jahren gab es erste Gespräche über eine mögliche Kooperation mit **Lo and Behold** (Athen). Nicht immer lassen sich Ideen schnell konkretisieren und Kooperationsabsichten realisieren. Umso schöner ist es, nun diese Ausstellung präsentieren zu können. Als freier Kunst-Projektraum, der sich nicht als reiner „White cube“, also nicht nur als standardisierter Ausstellungsraum sondern auch als Produktionsstätte von Kunst, Diskurs und Wissen sieht, ist es für uns es wichtig, dass das kuratorische Konzept einen Mehrwert präsentiert. Das ist hier eindeutig der Fall. Besonders passend zum Profil von rosalux ist die internationale Ausrichtung des Projekts, die uns daran erinnert, dass Kunst keinen nationalen Gegebenheiten verhaftet ist und international rezipiert und verstanden wird.

Die Ausstellung *Betrachtungen zu Kunst und Literatur* erforscht die Schnittmenge zwischen Kunst und Literatur. Der frühere Dialog zwischen beiden Sphären ist heute nur noch selten wahrnehmbar. Künstler und Schriftsteller, Kunst- und Literaturwelt scheinen auf verschiedenen Planeten zu leben. Nicht dass in der Kunstwelt wenig geschrieben und publiziert würde. Das Gegenteil ist der Fall. Wer sich für Kunst interessiert, wird mit – leider oft flach und äußerst prätentiös geschriebenen – Texten überhäuft. Nichtsdestotrotz herrscht eine fast interplanetarische Funkstille. Vielleicht ist das Problem allgemeiner als gedacht: Laut einer Studie des französischen Kulturministeriums* wächst die Abneigung der jüngeren Generationen gegenüber der klassischen (Hoch)kultur. Manche wichtigen Namen der Literatur – und besonders der Dichtung –, die 1988 noch Modernität verkörperten, geraten 2013 in Vergessenheit. Auch wenn jede Generation seine eigenen Prioritäten, Arbeitsweise und Referenzen hat, ist die Frage nach der literarischen Inspiration, der allgemeinen Bildung, der Rolle der Geisteswissenschaften und des kulturellen Erbes wichtig.

Im weitesten Sinn des Wortes ist diese Ausstellung auch ein politisches Statement. Während Europa und die Europäische Union in der Presse oft nur mit dem prüfenden Blick eines Buchhalters betrachtet werden – die meisten Nachrichten über Griechenland und Portugal konzentrieren sich vor allen auf deren wirtschaftliche Schwierigkeiten – wird hier ein wichtiger und nachhaltiger Impuls gegeben.

Mein Kompliment an die Kuratorinnen Artemis Potamianou (Athen) und Thalia Vrachopoulos (New York) für ihre kompetente Zusammenarbeit bei der Umsetzung des Konzepts.

Tiny Domingos

* Gary, Nicolas. “France : renforcement du rejet de la culture classique ou scolaire.” *ActuaLitté*. 30 Nov. 2013. Web. 3 Jan. 2014.

Kunst & Literatur

10 Die hinsichtlich Zweck und Ziel enge, wechselseitige und facettenreiche Beziehung zwischen bildender Kunst und Literatur ist bestimmt durch eine dynamische Interaktion, die seit Jahrhunderten andauert und ein beliebtes Gebiet der Kunstgeschichte ist, das – je nach Ausgangspunkt des Forschers – mit unterschiedlichen Herangehensweisen untersucht wird.

Selbst wenn man einem solchen Ansatz nicht folgt, kommt man kaum umhin, die Gemeinsamkeit, die parallele Interpretation historischer Realität und die Interaktion zwischen diesen so unterschiedlichen Gebieten des künstlerischen Schaffens wahrzunehmen, bis hin zu dem Punkt, an dem sie mehr als nur Stimuli und Inspirationsquelle füreinander sind, weil ihre Grenzen im Werk bestimmter Künstler aufgehoben werden.

Die unterschiedlichen Rollen aber auch die gegenseitigen Beeinflussung von Literatur und bildender Kunst machen dies zu einem typischen Beispiel der Entwicklung einer produktiven symbiotischen Beziehung. Obwohl sie sich in ihrem Wesen und ihren Ausdrucksmitteln unterscheiden, folgt ihr schöpferischer Prozess vergleichbaren Prinzipien und erfüllt ähnliche Bedürfnisse, und bietet damit dabei neue Wege und Möglichkeiten des Diskurses über die individuellen Eigenschaften von Bildern und Sprache und darüber hinaus.

Somit hat die Beziehung, die anfänglich durch Notwendigkeit diktiert war, vielfältige Funktionen und Ausprägungen angenommen.

Im Zeitalter vor der Erfindung der Fotografie war die Darstellung in literarischen Texten – abgesehen von Drucken – die einzige Möglichkeit, Werke der bildenden Kunst zu beschreiben und zu verbreiten. Waren diese Schriftsteller genau? Waren ihre Beschreibungen streng getreu dem, was sie als objektive Realität sahen, oder waren sie der Ausgangspunkt für ihre eigenen Schöpfungen?

In *Das imaginäre Museum* macht sich André Malraux Gedanken über die Schriftsteller, die vor 1900 Kunstwerke so anschaulich beschrieben

Ich fühlte, dass es für einen Maler viel besser war, von einem Schriftsteller beeinflusst zu werden als von einem anderen Maler.

— Marcel Duchamp, *Der Salzhändler*

– „jene, deren Gedanken über die Kunst für uns bedeutsam und aufschlussreich bleiben, da wir annehmen, dass sie über dieselben Werke sprechen wie wir“ – und was genau sie gesehen hatten und seine Antwort ist: „Zwei oder drei größere Museen, sowie Fotografien, Drucke oder Kopien einer Handvoll europäischer Meisterwerke.“

Auch die von Künstlern geschaffenen Illustrationen von Büchern fügten dem geschriebenen Wort eine weitere Dimension hinzu und machten sie für das Publikum ansprechender.

Ebenso muss beachtet werden, dass bis zur Renaissance die meisten Kunstwerke ihre Themen der altgriechischen Mythologie und der Bibel entnahmen.

Die Bibel und die antiken Tragödien mit ihrer Fülle von dynamischen Figuren und Szenen vom Kampf des Guten gegen das Böse führten zur Erschaffung einiger der größten Meisterwerke dieser Zeit durch Künstler wie Leonardo Da Vinci und Michelangelo. Dante Alighieris *Göttliche Komödie* inspirierte Sandro Botticelli zu einer Reihe von Zeichnungen und William Blake zu 105 Illustrationen für das Buch im Auftrag von John Linnell.

Die Präraffaeliten machten ausgiebig Gebrauch von Literatur und Lyrik als Themenquelle ihrer Werke. John William Waterhouse malte drei verschiedene Versionen von Alfred Lord Tennysons *The Lady of Shallot*. Obwohl die drei Gemälde vom gleichen Künstler geschaffen wurden, repräsentieren sie völlig unterschiedliche Herangehensweisen an ein und dasselbe Werk. John Everett Millais wurde durch William Shakespeares *Hamlet* zu seinem Gemälde „Ophelia“ inspiriert und er arbeitete 1847 mit William Holman Hunt zusammen an der Illustrierung von John Keats *Isabella: Or the Pot of Basil*.

Literatur mit ihren vielfältigen Methoden und Erzählätsätzen, die Worte und gedanklichen Bilder, die die Vorstellungskraft des Lesers auf die Probe stellen, sind eine beachtliche Herausforderung für die bildenden Künstler, eine Visualisierung zu schaffen, welche ebenso eindrucksvoll wie

der Ausgangstext ist. So löste z.B. Picassos Darstellung des *Don Quijote* ebensoviel Diskussion aus wie das Originalwerk von Cervantes.

Andererseits wurden Schriftsteller auch von bildenden Künstlern und ihren Werken beeinflusst. In Honoré de Balzacs *Das unbekannte Meisterwerk* (1831) treffen real existierende Personen auf fiktionale Figuren, so als ein junger Nicolas Poussin im Atelier des angesehenen Malers Porbus auf Frenhofer bei dessen Suche nach der absoluten Schönheit trifft.

Das Buch faszinierte Picasso derart, dass es ihn 1921 dazu veranlasste, es zu illustrieren; er identifizierte sich so sehr mit Frenhofer, dass er in die Rue des Grands-Augustins in Paris zog, in der die Handlung des Buches in Porbus' Atelier spielt. Dort malte Picasso auch „Guernica“.

Die Persönlichkeit und das Werk von El Greco inspirierten sowohl Nikos Kazantzakis in seinem autobiographischen *Rechenschaft vor El Greco* als auch den Lyriker Rainer Maria Rilke, dessen Gedichte *Himmelfahrt Mariä I-II* auf Grecos Werk „Die unbefleckte Empfängnis“ zurückgehen sollen, das er 1912 während einer Reise nach Spanien sah.

Die Rolle des faszinierenden und geheimnisvollen bildenden Künstlers – manchmal als tragischer, kompromissloser Held und manchmal als ein Mensch auf der Suche nach seiner persönlichen Identität dargestellt – oder das Kunstwerk, entweder als solches selbst oder hinsichtlich seiner katalytischen Wirkung auf das Leben derjenigen, die mit ihm in Berührung kommen, sind bevorzugte literarische Themen. Klassische Autoren, wie Dostojewski, Wilde, Hesse, Mann, Camus, Henry James, Proust, James Joyce, Somerset Maugham, Margaret Atwood und Kurt Vonnegut sind einige der Namen, die einem sofort einfallen.

Manchmal verfolgt ein Kunstwerk den Schriftsteller, wie im Falle Tracy Chevaliers und ihres Romans *Das Mädchen mit dem Perlenschnürring* (1999), die Johannes Vermeers Gemälde, das sie zu dem Buch anregte, zum ersten Mal sah, als sie 19 war. Beeindruckt vom Gesichtsausdruck des Mädchens, kaufte Chevalier ein Poster des Werkes,

welches seit 30 Jahren an ihrer Wand hängt. In anderen Fällen werden Kunstwerke ‚verfolgt‘ von Verschwörungstheorien und jahrhundertealten versteckten Botschaften, wie in Dan Browns Blockbuster- Phänomen *Da Vinci Code*.

Um auf die bildenden Künstler zurückzukommen: viele zeitgenössische Kunstschaeffende wie Matej Kren, Alicia Martin, Miler Lagos und andere haben das Buch selbst als ein Medium in ihren Skulpturen und Installationen verwendet. Andere Künstler experimentieren mit den Grenzen zwischen den beiden Kunstformen, wie Erica Baum, deren Arbeiten gleichzeitig als Gedichte und als bildnerisches Werke bezeichnet werden.

Durch die Verschmelzung der Literatur mit den bildenden Künsten wird die herkömmliche Abgrenzung zwischen Wort und Bild überwunden. Die Künstler gehen dieser Abgrenzung nach, um einen neuen Diskurs zu entwickeln, sie stellen Stereotype unter Frage, indem sie gemeinsam und nebeneinander neue Verfahren und Ausdrucksformen entwickeln, die als gemeinsamer Topos fungieren, in dem sie ihre Fragen zum Ausdruck bringen.

Artemis Potamianou
Künstlerin – Kuratorin

Kunst und Literatur in Übereinstimmung

1.2 Das Thema der Ausstellung *Kunst und Literatur in Übereinstimmung*, wird die kontinuierliche Dynamik der Verbindung von Literatur und bildender Kunst veranschaulichen. Vor der Besprechung der aktuellen Arbeiten der hier gezeigten internationalen Künstler ist es unumgänglich, diese Verknüpfung zwischen den Künsten in ihrem historischen Kontext zu erörtern.

Der Text begann als Piktogramm und folglich sind Bild und Text seit dem prähistorischen Zeitalter untrennbar miteinander verwoben. Ein früher Hinweise auf die Beziehung zwischen Kunst und Literatur findet sich in der chinesischen Geschichte während der Shang-Dynastie (1600 v. u. Z.) wo Schreiben, Kunst und Religion eine Einheit bildeten. Die ersten Inschriften dieser Periode wurden auf Orakelknochen gefunden und bezogen sich nicht nur auf animistische Glaubensvorstellungen, sondern dokumentierten auch die Ahnentafel der Shang. Die Orakelknochen wurden hauptsächlich zum Zweck von Versöhnung und Magie geschaffen. Diese frühen Inschriften wurden auf tierischen Schulterblättern gefunden, die beschrieben waren mit Fragen an die Götter, unter anderem hinsichtlich Ernten, Wetter oder das Wohlbefinden bedeutender Familienmitglieder. Der Schamane trieb einen heißen Schürhaken durch den Knochen, so dass er splitterte und je nach Richtung der Brüche und Risse konnte er dann die Zukunft voraussagen.¹ Der Schamane war Orakel, Traumdeuter und Medizinmann seines Königs. Diese begabte Person praktizierte Weissagungen auch in der Rolle des Hohepriesters der Gesellschaft. Darüber hinaus war der Schamane der Künstler der paläolithischen Zeit, der symbolische Wandmalereien zur Geschichte und Volkskunde des Clans schuf. Diese gemalten Symbole waren Vorläufer von Buchstaben und formalen Schriften. Diese prähistorischen Malereien und kalligrafischen Beispiele des östlichen kulturellen Mythos waren nicht auf China begrenzt, sondern sind auch in einer Vielzahl von buddhistischen und hinduistischen religiösen Texten zu finden, die in den Skulpturen und Fresken Indiens dargestellt sind.

Meg Hitchcocks Arbeit *Buddhist Blessing*, 2013 besteht aus englischen Buchstaben in östlich-orientalischem Schriftsatz, die vertikal oder von rechts nach links gelesen werden können. Die eigentlichen Buchstaben sind aus christlichen Hymnen – meist als Lobeshymnen, Dankgesänge oder Päans bezeichnet – ausgeschnitten. Hitchcock möchte durch ihre Grundaussage vermitteln, dass alle Religionen aus einer ähnlichen Quelle stammen, sei es das christliche Lobslied oder ein buddhistischer Segensspruch oder ein Lobesvers aus dem Koran. Die ständige gegenseitige Befruchtung zwischen Literatur und Kunst nimmt weiter zu, da zeitgenössische Künstler sich dieses historischen Zusammenhangs annehmen. Die in der Ausstellung vertretenen internationalen Künstler sind inspiriert worden durch moderne oder klassische Texte und zeigen damit, dass die Verbindung zwischen Kunst und Literatur im 21. Jahrhundert weiter besteht.

George Papadatos' Arbeiten untersuchen das Buch *Tausend Plateaus*, das 1980 gemeinsam von dem Philosophen Gilles Deleuze und dem Psychoanalytiker Felix Guattari als zweiter Band von *Kapitalismus und Schizophrenie* verfasst wurde. Während einige Kritiker behaupten, dass dieses Buch eine mögliche Verfeinerung gesellschaftspolitischer postmoderner Theorien enthält, finden es andere eher esoterisch in seiner Verwendung von pseudo-wissenschaftlicher Terminologie, um seine Bedeutung als Text zu beschreiben. Papadatos' stilistische Mittel in seinen Arbeiten sind in sofern post-modern, als dass sie nicht-linear sind und mit den Texten der Autoren, die er bewundert, korrelieren. Papadatos' aktuelle Installation begann 2012 als ein fortlaufendes Projekt mit dem Titel *Notes for a Memorial in Transition* und besteht aus fotografierten Interventionen an öffentlichen Plätzen und aus kleinen Skulpturen. Die Signifikanz der Installation liegt in ihren Bestandteilen, die dem Gesamten seine sowohl gegenwärtige als auch zukünftige Bedeutung verleihen.

Artemis Potamianou wurde zu ihrer Serie *On the Origins of Art* von Charles Darwins Über die

Entstehung der Arten (1859) angeregt und stellt die Entwicklung der Kunst dar, gesehen durch Velazquez' *Las Meninas* und dessen ‚Nachfahren‘. Indem sie Neuinterpretationen dieses ikonischen Werks von verschiedenen Meistern wie Witkin, Picasso und Dali verwendet und jedes einzelne in Darwins eigentliche Buchseiten einkopiert, bietet uns Potamianou eher ein Palimpsest der Geschichte als eine lineare Entwicklung. So löst sie sich von der Vergangenheit und zeigt gleichzeitig die historischen Adaptationen des Kunstwerks.

Christina Mitrentses Zusammenstellung von Seiten aus Monica Alis Roman *Brick Lane* und Italo Calvinos *Die unsichtbaren Städte* ergibt ein Werk, das sie *300 Pages in a Mushroom, Part of #ATML Vol. III* nennt und welches Teil ihres laufenden Projekts *Add to My Library* ist. Diese freistehende pilzförmige Papierskulptur besteht aus veränderten Buchpublikationen, Screens des Künstlerlogos und einem Bucheinband. Mitrentse bezieht sich auf den kulturellen Hypertext und die Digitalisierung; dies führt zu einer Arbeit, die an John Lathams *Meta Library* erinnert, welche sowohl die Idee einer logischen Entwicklung bestreitet als auch die Übertragung von Wissen in Bildungssystemen hinterfragt. Indem sie dem Betrachter den beschriebenen Mix von Publikationen präsentiert, schafft sie eine Montage, die den Kontext eliminiert, aber Zweideutigkeiten wie Pilz/Sockel erzeugt. Die Wahl von Opisthokonta oder Pilzen zeigt ihr Interesse für natürliche Recyclingkomponenten für die biologischen Sanierung belasteter Erde – aus dem Schatten kommend, richten sich die Pilze der Sonne entgegen.

Robert C. Morgans *Bodhi #19* verschmilzt die Lyrik von Pier Paolo Pasolini mit dem Bild eines Bodhi-Baums nach dem Bodhi-Baum der Erleuchtung, auch Sri Maha Bodhi genannt, unter dem Buddha meditierte. Der vielseitige Pasolini ist bekannt für seine kritischen Abhandlungen über die Konsumgesellschaft, die seiner Meinung nach der Grund für den Verfall der italienischen Kultur war und für seine Beiträge zu Literatur, Film und Poesie. Vor allem aber geht es in seinem gesamten Werk, wie auch in dem von Morgan, um künstlerische Autonomie. Als Filmregisseur glaubte Pasolini an die Idee, dass die Welt in und durch sich selbst heilig sei und nannte dies „natürliche Heiligkeit“. Morgans buddhistische Auffassung, wie in *Bodhi #19* zu sehen, gehört zu einer religiösen Philosophie mit vielen Ritualen und dem Glauben an Wiedergeburt und richtiges Handeln, um zu Erkenntnis zu gelangen; Pasolini erachtete dies

als unnötig. Morgan kopierte italienische Sätze von Pasolini und überlagerte sie mit dem von ihm gemalten Baum.

Rebecca Agnes benutzt Isaac Asimovs Kurzgeschichte *Die schwindende Nacht* (1956), um die Idee zu untersuchen, dass nichts objektiv und unveränderlich ist, nicht einmal die Wissenschaft, die permanent umgeschrieben und entsprechend den neuesten Erkenntnissen korrigiert wird. Um ihre Idee zu vermitteln, stickt die Künstlerin Bilder von Planeten des Sonnensystems so, wie man sie sich einst vorstellte. In *Die schwindende Nacht* stützt sich Asimov auf eine alte Vorstellung, nach der sich der Planet Merkur von der Sonne abwendete. Asimovs Protagonist und Held Wendell Urth entdeckt den Mörder dreier bekannter Astronomen, der sich auf einem Teil des Merkur versteckte, von dem er annahm, dass ihn niemals Sonnenlicht erreichen werde, aber es geschah doch. Auf diese Weise veranschaulicht *Die schwindende Nacht* – wenngleich hier erfunden – die Idee der wissenschaftlichen Überarbeitung. So stellt Agnes eine Verbindung her zum fortwährenden Revisionismus der Wissenschaft, die allgemein hin als unfehlbar gilt.

Kostas Bassanos' Arbeit beschäftigt sich mit dem Verhältnis zwischen Kunst und Text anhand von Herman Melvilles *Moby Dick* (1851), indem er sich auf den Ausspruch des Erzählers und Hauptperson Ismael bezüglich der nicht zu lokalisierenden Wahrheit konzentriert: „Sie ist auf keiner Karte verzeichnet; die wahren Orte sind das nie.“ Statt der nahe liegenden Lesarten von *Moby Dick*, dem schwer zu fassenden mörderischen Wal, ist der Roman ein warnendes Beispiel für einen Geisteszustand und Gut und Böse. In der Geschichte setzt der rachsüchtige Kapitän Ahab, der in einer früheren Begegnung mit dem großen weißen Wal ein Schiff und sein Bein verloren hat, seine Jagd auf den Wal fort, aber er stirbt dabei; während Kapitän Boomer der *Samuel Enderby*, nach seiner Begegnung mit dem großen Meeresstier verkrüppelt, dankbar ist, dass er überlebt hat. Bassanos' Wahl der Baumaterialien – Holz und Maschendraht – ist ausgerichtet auf sein Ziel, Melvilles literarisches Thema zu untersuchen. Holz als vorrangiges Baumaterial des Schiffes dient als Grundlage und hat eine Form, die an einen Kompass erinnert und einen natürlichen Bezug zu Seefahrt und Erkundungsfahrten herstellt. Der Maschendraht verweist auf die Kartierung, da die waagerechten und senkrechten Drahtlitzen das Gittermuster von Längen- und Breitengraden

widerspiegeln. Die entstehenden Schatten befinden sich in den Flächen, in denen es keine Seekarten gibt, mit anderen Worten in nicht kartierten Gewässern, was die utopische oder unerreichbare Suche nach Moby Dick unterstreicht. Die Rolle, umhüllt vom Gittermuster, erzeugt eine Spirale als Hinweis auf die onanistische Reise der Hauptfigur Ahab. Bassanos assoziiert das Weiß der Rolle mit dem weißen Wal Moby Dick, welcher der Mittelpunkt des Konflikts ist – schwer zu fassen und unbekannt.

Maria Ikonomipoulos *Tulpen*, 2013–4 und *Tekst*, 2013 sind beides auf Büttenpapier gedruckte Arbeiten, angeregt durch den holländischen Lyriker T. van D.e.e.l. Letztere befasst sich mit der Idee, dass das Bild nach Text für seine Bedeutung sucht. Ikonomipoulou gestaltet eine Gedichtstrophe mit verschnörkelten Linien, die jede Zeile mit der nächsten verbinden und spielt mit poetischen Mitteln auf die Tatsache an, dass das Textliche Worte für die bildliche Stille liefert. Obwohl sie formelhaft erscheinen, sind sie asymmetrisch und ungleichmäßig gezeichnet, dienen aber dennoch als Verbindung zu den folgenden Zeilen. In *Tulpen*, nach van D.e.e.l.'s Gedichten, schafft Ikonomipoulou eine ähnliche Asymmetrie und Verbindung, indem sie Reihen von halbierten Tulpen zeichnet, die nach oben und unten zeigen und zwischen denen Text steht. Die Tulpe als holländisches Nationalsymbol macht nicht nur Eindruck auf den Betrachter, sondern ist – wie bei Mondrians einzelner weißer Tulpe zu sehen – auch reich an Assoziationen zu Natur/Kultur, handgefertigt/maschinell hergestellt etc. Wie T. van D.e.e.l.s Gedicht bekräftigt, hat sie tatsächlich zahlreiche Bedeutungen: „der Tulpen zügellose Todessehnsucht; eine Oper von Leid und Qual, ihr Stängel lang gestreckt, ihr Kopf herunterhängend, ihre weit geöffneten Blüten – mit Feinheit verbreiten sie ihre Schönheit, als ob sie Teil eines Hochzeitsrituals wären.“

Nikos Papadimitrious erstaunliches „Schön ist abscheulich und abscheulich ist schön. Schwebt durch den Nebel und die trübe Luft“ basiert frei auf den Begriffen von Macht, Gier und Betrug, wie sie in einer von Shakespeares düstersten Tragödien *Macbeth* beschrieben werden. Papadimitriou stellt einen königlichen Thron dar, welcher nicht nur eine Anspielung auf eine Machtposition, sondern auch auf das Drama im Elizabethanischen Zeitalter ist. Das Grundthema von Shakespeares Werk ist das Gefangensein zwischen Gut und Böse im Streben nach Macht. Nachgewiesenermaßen hat

sich Shakespeare für *Macbeth* der Theorie der *Tragödie* von Aristoteles bedient, da die Figuren in beiden literarischen Werken weder das eine noch das andere sind, das heißt weder böse noch tugendhaft. Papadimitriou baute diesen Thron aus Überresten und Knochen menschlicher Skelette, um den Betrachter zu schockieren und dabei vermittelt er auf gelungene Weise seine Vorstellung wie gierig Menschen Dominanz, Autorität und Kontrolle über andere erlangen wollen.

Tiny Domingos' Black Ball on Plinth scheint keine Verbindung zur Literatur zu haben. Bei näherer Betrachtung finden sich jedoch mehrere Quellen, unter anderem Enrique Vila-Matas' *Bartleby und Co.*, das vom Schweigen des Autors handelt. Es geht bei der Arbeit gewissermaßen um das Recht des Künstlers, nichts zu produzieren sofern er nicht von einer inneren Notwendigkeit angetrieben wird. Ein zugrunde liegendes Thema ist also die künstlerische Autonomie, die den Autor oder Künstler in einen unentschlossenen Zustand zwischen Handeln und Nicht-Handeln versetzt. In Michel de Certeaus Buch *Die Kunst des Handelns* ist es der einfache Mensch, der durch Aktion Autonomie sucht, um der schmutzigen Politik, der Konsumgesellschaft und den kulturellen „Fallen“ seiner Existenz zu entrinnen. Domingos' geometrische Formen können mit der Idee aus Platons *Staat* in Verbindung gebracht werden, nach der die Geometrie „die Kraft [hätte], die Seele zum Sein hinzuziehen, und wäre eine Bildung für einen wissenschaftlichen Kopf und um Seelen zum Wesen der Dinge hin zu leiten, die wir jetzt ungebührenderweise nur auf das Irdische hin halten.“

Als **Richard Humann** Anfang zwanzig war, wurde er angeregt durch James Joyces *Finnegans Wake*, das wie die atonale Musik zu der Zeit eine moderne Auffassung von Schreiben war. Die Idee von Joyces zufälliger Anordnung von Wörtern und Sätzen sieht man in Humanns Arbeit als zerschnittenen Text aus Versen des Buches, angehäuft in einem selbst gefertigten Bucheinband. Humann hat schon oft Text in seinen Arbeiten verwendet, wie zum Beispiel in *Curriculum Vitae*, *Cut-Up* oder *Cult of Personalities* – Konzeptinstallationen, in denen er Wörter in einzelne Buchstaben zerlegt und sie in leeren Buchhüllen anhäuft. Dieser Mischnsalat-Effekt entspricht Joyces eigenwilliger Art, mehrsprachige Ironie zu verändern oder anderweitig zu benutzen.

Renee Magnantis cutout scheint voll von Mustern zu sein und tatsächlich benutzt sie diese

als Leitmotiv. Magnantis Inspirationen sind vielfältig wie ethnische Muster auf Textilien oder Dekorationsgegenstände. Durch die Kombination verschiedener Muster aus unterschiedlichen Kulturen in einer Komposition denkt Magnanti über Bindungen in Gesellschaften nach. Sie verwendet besonders gern traditionelle Muster der Frauen, die die Bedeutung des Weiblichen in den Mittelpunkt stellen sowie auch Stoffe als gesellschaftspolitische Dokumente in Verbindung mit feministischen Texten. Magnantis Arbeit *Worked by Women* wurde angeregt durch Virginia Woolfs *Ein eigenes Zimmer*, in dem diese das Recht von Schriftstellerinnen auf einen Ort und Zeit zum Arbeiten sowie auf das daraus erzielte Einkommen befürwortet. Im übertragenen Sinn bedeutet das für eine Frau die Freiheit der Wahl, mit anderen Worten, das weibliche Dasein umzugestalten oder umzuschreiben.

Inmi Lees Performance und Arbeit *Words Fail Me* spricht den Gedanken an, dass Worte als alleiniges Ausdrucksmittel unzureichend sind und greift ebenso wie Magnanti auf Virginia Woolf zurück. Lee bezieht sich in ihrer Arbeit jedoch auf Woolfs einzige überlieferte mündliche Rede *On Craftsmanship*, in der die Autorin die Tugend des korrekten Sprachgebrauchs preist und die Auffassung, dass Worte eher im Geist als im Wörterbuch fortbestehen, vertritt. In ihrer Performance versucht Lee, Sprache ohne Wurzeln oder Grundlagen im gesellschaftlichen Diskurs zu entdecken. Sie zerreißt Druckerzeugnisse und häuft sie zu Stapeln an, die an Landschaften erinnern und baut in ihre Performance ein Lied ein, das aus Füllwörtern ohne jeglichen grammatischen Sinn besteht. Das Ergebnis ist die Ablehnung mündlicher Kommunikation. So bezweifelt und verneint Lee Woolfs Prämisse, dass „Worte voller Echos, Erinnerungen und Assoziationen sind.“

Barbara Knight verwendet Collagen mit Fundstücken aus aller Welt, um ihre Gedanken über die Konsumgesellschaft mit ihren globalen Wechselbeziehungen zu untersuchen. Man könnte sagen, dass Knights Arbeit eine Art von, Rückentwicklung' darstellt, die im Gegensatz zum traditionellen sich entwickelnden Kunstwerk steht, das von Anfang an vom Künstler geschaffen wird. Knight zerlegt kulturellen Textabfall, indem sie das Papier zerreißt oder anderweitig manipuliert und dann nach dem Zufallsprinzip auf eine Unterlage klebt. Wie Knight selbst erklärt hat, gehen ihre Arbeiten von funktionalen Produkten in Kunst über und drücken die Übereinstimmung zwischen dem Mysteriösen und dem, was wir als normal

ansehen, aus. Ihre künstlerische Erfahrung verbindet die Ästhetik Duchamps mit Designerbackground und schafft so Arbeiten, die Probleme des Konsumverhaltens ansprechen. Knights *Monotony II* wurde angeregt durch Constantine Cavafys Gedicht mit ähnlichem Titel, welches den Gedanken vom zyklischen Charakter des Lebens anspricht: „ein eintöniger Tag folgt dem anderen“. Indem sie ihre Vorstellungskraft als Inspirationsquelle für die Schaffung von geheimnisvollen und transformativen Werken mit hoher Komplexität nutzt, sind ihre Kunstwerke alles andere als eintönig.

Cris Giannakos bezieht seine Anregung für die Arbeit *Young Greek Male + Two Equilateral Triangles with Cavafy Poem* (2013), in dem palimpsestgleich Bild und Text übereinander gelegt sind, ebenfalls aus einem Gedicht Cavafys. Durch die Verwendung älterer Bild- und Textarbeiten spielt er auf Vergangenheit und Gegenwart an und bringt sie zusammen. In seiner Arbeit überlagerte Giannakos die typische Skulptur des griechischen männlichen Torsos mit zwei gleichseitigen Dreiecken. Die Verwendung der Dreiecke in dieser Arbeit kann allgemein im Sinne der Platonschen Theorie oder der Euklidischen Geometrie gelesen werden; aber Giannakos hat dem ganzen durch das Hinzufügen der Passage *Far Away* aus einem Gedicht von Cavafy eine moderne Wendung gegeben. Die Anspielung auf Homoerotik in Cavafys literarischem Werk ist bekannt, aber hier – in Verbindung mit dem griechischen männlichen Torso – ist es eine Aussage über die Menschen der Antike und das Bedauern. Giannakos' Werk scheint schon allein durch seinen Titel nach Flucht zu verlangen, wie Cavafys männliche Protagonisten – gefangen in ihren Begierden und sich nach längst vergangenen Zeiten sehrend.

Isabel Baraona verwendet in ihren texturierten Bildern übereinander gelagerte Worte und spielt mit der Leseerfahrung ebenso wie mit der Handhabung von Drucksachen. Ihr Künstler-Buch besteht aus geduckten wie auch handgemalten Seiten aus Recyclingpapier. Mit aus Wörtern geformten Bildern, in Form einer Landkarte dargestellt, spricht sie die visuelle Erfahrung an. Sie sind nicht dazu gedacht linear gelesen oder gesprochen zu werden, sondern zielen eher auf den Prozess oder physischen Akt der Betrachtung ab. Das Thema von Baraonas *Das kleine Rotkäppchen* scheint Charles Perraults berühmtes Märchen zu sein, aber hinter dieser erkennbaren Symbolik steht die persönliche Interpretation der Künstlerin, zu welcher sie Bruno Bettelheims

- 16 Psychoanalyse der Märchen angeregt hat. Baraona untersucht die menschlichen Beziehungen und
17 Veränderungen anhand von Märchen, in welchen oft hybride Wesen und andere imaginäre Charaktere vorkommen.

Wir haben schlussendlich durch die Arbeiten dieser Ausstellung gezeigt, dass die Beziehung zum Text in der Kunst enger denn je ist. Außerdem hoffen wir, den Gedanken verdeutlicht zu haben, dass Worte und Text niemals getrennt waren, denn die Sprache begann als symbolisches Zeichen und ist somit in jedem einzelnen Buchstaben enthalten.

Thalia Vrachopoulos
Kuratorin

1 Lee, Sherman E. *A History of Far Eastern Art*. 5th ed. Edited by Naomi Noble Richard. New York: Harry N. Abrams, 1994. 30–31.

EN

It is with great pleasure that **rosalux—the Berlin-based art platform**, hosts the exhibition *Reflections on Art and Literature*. Exactly two years ago initial discussions began about a possible collaboration with an artist run collective **Lo and Behold** in Athens. It is not always possible to concretize ideas quickly and realize collaborative intentions. Therefore, it is all the more exciting for us that we are able to present this exhibition now. As an independent art project space that does not see itself as a pure “white cube”, nor as only a standardized exhibition space, but rather as a forum for the production of art, discourse, and knowledge, it is important for us that the curatorial concept offers an additional value. This is clearly the case here. Especially fitting with rosalux’s profile is the international orientation of the project, which reminds us that art is not confined by national borders but is received and understood internationally.

The exhibition *Reflections on Art and Literature* explores the intersection of art and literature. The dialogue that formerly existed between the two spheres is hardly perceptible today. Artist and writer, the art world and the literary world, appear to live on different planets. That is not to say that only a little is written and published in the art world. In fact, quite the opposite is the case. Those interested in art are swamped with texts—unfortunately often flat and extremely pretentiously-written. Nevertheless, there is an almost interplanetary radio silence between the two spheres. Perhaps the problem is more widespread than we think. According to a study by the French ministry of culture,* younger generations’ dislike of classical (i.e. high) culture is growing. Some important names in literature—and especially in poetry—which were still considered the embodiment of modernity in 1988, have by 2013, fallen into oblivion. Although every generation has its own priorities, working methods and references, the question of literary inspiration, general education, the role of the humanities, and cultural heritage is still important.

In the broadest sense of the word this exhibition is also a political statement. While Europe and the European Union are often treated in the press only with the scrutiny of the accountant—most news about Greece and Portugal focuses above all on the countries’ economic difficulties—here a more important and more sustainable impetus is provided.

My compliments to the curators—Athens based Artemis Potamianou and New York based Thalia Vrachopoulos, who so adeptly collaborated to put the concept into practice.

Tiny Domingos

* Gary, Nicolas. “France : renforcement du rejet de la culture classique ou scolaire.” *ActuaLitté*. 30 Nov. 2013. Web. 3 Jan. 2014.

- 18 The relationship between visual art and literature —close, reciprocal and multifaceted in terms of aims and objectives—is characterised by a dynamic interaction which had been going on for centuries and constitutes a popular area of art history, with different approaches depending on the researcher's starting point.
- 19

Yet even without aspiring to follow such an approach, one can hardly fail to observe the common path, the parallel interpretation of historical reality and the interaction among so different fields of artistic creation, to the point where they go beyond being mere stimuli and sources of inspiration for each other as their boundaries are abolished in the oeuvre of certain artists.

The different roles but also the influences exchanged between literature and visual art make this a typical example of the evolution of a productive symbiotic relation. Although varying in their nature and expressive media, their creative process heeds comparable principles and fulfils similar needs, providing new paths and opportunities for discourse over and beyond the individual traits of images and language.

Thus the relation initially dictated by necessity went on to acquire multiple functions and manifestations.

In the age before photography, the only way to describe and disseminate visual artworks besides prints was through the accounts in the pages of literary texts. Where those writers accurate? Where their descriptions strictly faithful to what they saw as objective reality, or was this the starting point for their own creations?

In *The Imaginary Museum*, André Malraux wonders about the writers who described artworks so vividly before the 1900s—"those whose thoughts on art remain significant and revelatory to us as we assume that they speak about the same works as we"—and what exactly they had seen, and his answer is: "Two or three major museums as well as photographs, prints or copies of a handful of European masterpieces."

I felt that as a painter it was much better to be influenced by a writer than by another painter.

— Marcel Duchamp, *The Salt Seller*

Additionally, the books' illustrations by artists added another dimension to the written word and made them more attractive to the public.

It must be noted also that until the Renaissance most artworks took their subjects from ancient Greek mythology and the Bible.

The Bible and the ancient tragedies with their plethora of dynamic figures and scenes from the struggle of good against evil led to the creation of some of the greatest masterpieces of the time, by artists like Leonardo da Vinci and Michelangelo. Dante Alighieri's *Divine Comedy* inspired Sandro Botticelli to paint a series of works, as well as William Blake to produce 102 illustrations for the book upon a commission by John Linnell.

The pre-Raphaelites made extensive use of literature and poetry as sources of subjects for their works. John William Waterhouse painted three different versions of Alfred Lord Tennyson's *The Lady of Shallot*. Although executed by the same artist, the three paintings represent entirely different approaches to the same work. John Everett Millais painted his *Ophelia* inspired by William Shakespeare's *Hamlet*, and collaborated with William Holman Hunt in illustrating John Keats's *Isabella; Or the Pot of Basil* in 1847.

Literature and its varied methods and approaches to narration, the words and mental images that test the reader's imagination, presents a major challenge for visual artists to produce a visualisation as forceful as the original text. Thus for example Picasso's rendering of *Don Quixote* triggered as much debate as the original work of Cervantes.

At the same time, writers were also influenced by visual artists and their creations. In Honoré de Balzac's *The Unknown Masterpiece* (1831), real-life persons encounter fictional characters, as on the occasion when a young Nicolas Poussin meets Frenhofer at the studio of the distinguished painter Porbus in his quest for absolute beauty. The book fascinated Picasso enough to make him undertake its illustration in 1921; indeed, he identified with Frenhofer to such an extent that he moved to

the rue des Grands-Augustins in Paris, where the action of the book takes place at Porbus's studio. It was in that address that Picasso painted *Guernica*.

The personality and the work of El Greco inspired both Nikos Kazantzakis in his autobiographical *Report on Greco* and the poet Rainer Maria Rilke, whose poems *Himmelfahrt Mariae I-II* are thought to have been based on the "Immaculate Conception" when he saw Greco's work during a journey to Spain in 1912.

The persona of the fascinating and mysterious visual artist—presented sometimes as a tragic, uncompromising hero and sometimes as a man in search of his personal identity—or the work of art, either in itself or in terms of its catalytic effect on the lives of those who approach it, are favourite literary themes. Classic authors like Dostoyevsky, Wilde, Hesse, Mann, Camus, Henry James, Proust, James Joyce, Somerset Maugham, Margaret Atwood and Kurt Vonnegut are some of the names that spring immediately to mind.

Sometimes an artwork haunts the writer, as in the case of Tracy Chevalier and her novel *Girl with a Pearl Earring* (1999), who first saw Johannes Vermeer's painting which inspired the book when she was 19. Impressed by the girl's facial expression, Chevalier bought a poster of the work which has been hanging on her wall these last thirty years. In other instances artworks are 'haunted' by conspiracy theories and centuries-old hidden messages, as in Dan Brown's blockbuster phenomenon of *The Da Vinci Code*.

Going back to visual artists, many contemporary practitioners such as Matej Kren, Alicia Martin, Miler Lagos and others have used the book itself as a medium in their sculptures and installations. Other artists experiment with the limits between the two forms of art, like Erica Baum whose works are described at once as poems and visual creations.

With the osmosis between literature and visual art as a fact that has left behind the older inviolate boundaries between speech and image,

artists above all attempt to trace the dividing line and seek new horizons for dialogue, rejecting the stereotypes, negotiating common quests about the mechanisms of creation and resorting to parallel codes in order to achieve encounters and pose questions.

Artemis Potamianou
Artist – Curator

Art and Literature in Sync

20 The *Art and Literature in Sync* theme as seen in this exhibit will demonstrate the continued dynamic pairing literary and visual arts. Prior to discussing the contemporary works of the international artists shown here, it is imperative that this nexus between the arts be discussed in its historical context.

Text began as pictograph, thus picture and text have been inextricably interwoven from the prehistoric era. One of the early links in the relationship between art and literature can be found in Chinese history during the Shang Dynasty (1600 BCE) where writing, art and religion were synthesized. The first writings of the period were found on oracle bones and were not only related to animistic beliefs but also kept records of Shang genealogy. The oracle bones were primarily created for propitiation purposes and magic. These early writings were found on animal scapulae inscribed with questions for the deities concerning crops, weather or the well-being of important family members, among others. The shaman would extend a hot poker through the bone causing it to split and depending on the direction of the cracks and breaks the shaman could then prophesize the future.¹ The shaman served as oracle, dream interpreter and medicine man of his or her king. This gifted individual also practiced divination as part of his or her role as the high priest of society. In addition, the shaman was the artist of the Paleolithic era, painting symbolic murals relating to the history and folklore of the clan. These painted symbols were precursors to letters and formal writing. These prehistoric paintings and calligraphic examples of Eastern cultural myth were not confined to China but are found as well in a multitude of Buddhist and Hindu religious texts depicted in the sculptures and frescoes of India.

Meg Hitchcock's *Buddhist Blessing*, 2013 is a contemporary work containing English letters on ground that are set in eastern configuration that can be read vertically or from right to left. In this work, the actual letters are cutouts from Christian hymnals commonly referred to as

hymns of praise, hymns of thanksgiving or paens. Hitchcock wants to convey through her underlying statement that all religions arise from a similar source be it Christian hymn, or a Buddhist blessing, or a verse of praise from the Koran. The current global allogamy between literature and art continues to boom as contemporary artists embrace this historical nexus. The international artists presenting works in this exhibit have been inspired by modern and classical texts, thus declaring that the bond between art and literature remains enduring in the 21st century.

George Papadatos' works examine the 1980 book *A Thousand Plateaus*, co-authored by the philosopher Gilles Deleuze and psychoanalyst Felix Guattari as a second volume of *Capitalism and Schizophrenia*. While some critics claim that this book contains possible elaboration of socio-political postmodern theories, others find it more esoteric in its use of pseudo-scientific terminology to explain its significance as text. Papadatos' stylistic choices in his works are apropos of post-modern art in that they are non-linear and correlate with texts of the authors he admires. Papadatos' present work (an installation) began in 2012 as a continuing project entitled *Notes for a Memorial in Transition* which consists of photographed interventions taking place in public spaces and small sculptures. The installation's significance lies in its constituents that give the monument its meaning both contemporaneously and prospectively.

Artemis Potamianou's series *On the Origins of Art* was inspired by Charles Darwin's *The Origin of Species* (1859) to showcase the evolution of art as seen through Velazquez's *Las Meninas* and its progeny. By using this iconic work as reconceived by various masters including Witkin, Picasso and Dali, Potamianou offers us a palimpsest of history rather than a linear development by superimposing each one of the masterworks over Darwin's actual book pages. Thus she breaks from the past while at the same time showing the artworks' historical adaptations.

Christina Mitrentse's compilation of pages from the novels of Monica Ali's *Brick Lane* and Italo Calvino's *Invisible Cities* results in a work she calls *300 Pages in a Mushroom, Part of #ATML Vol. III* which is part of her ongoing project *Add to My Library*. This free-standing, mushroom-shaped, paper sculpture is comprised of altered book publications, screen printed artist's logos, and a book cover. Mitrentse references the cultural hypertext, and digitization, resulting in a type of work akin to John Latham's *Meta Library* that controversies both the idea of a logical progression and questions the transmission of knowledge in educational systems. By presenting the viewer with a mix of publications as noted, in dialog, she creates a montage eliminating context yet forming double entendres such as mushroom/plinth. Her selection of opisthokonta or fungi mushrooms indicates her attention to natural recycling components for the bioremediation of earth debris because the mushrooms although grow in shade follow the sun.

Robert C. Morgan's *Bodhi #19*, fuses the poetry of Pier Paolo Pasolini's with the image of a Bodhi tree based on the Bodhi Tree of Enlightenment also called Sri Maha Bodhi in front of which Buddha meditated. The multi-faceted Pasolini is known for his critiques of consumerist culture that according to the poet was cause for the deterioration of Italian culture, and for his contributions to literature, film and poetry. But, above all his work like Morgan's speaks to artistic autonomy. As film director Pasolini believed in the idea that the world was sacred in and of itself calling it "natural sacredness." Morgan's Buddhist outlook as seen in the *Bodhi #19*, pertains to a religious philosophy containing much ritual, and belief in reincarnation and right action to reach enlightenment, Pasolini thought these unnecessary. Morgan copied Pasolini phrases in Italian overlaying them with his painting of the tree.

Rebecca Agnes engages Isaac Asimov's short story *The Dying Night* (1956) to explore the idea that nothing is objective and fixed, not even science, which is constantly re-written and revised according to the latest findings. To communicate her idea, the artist embroiders images of planets in the solar system the way they were believed to have appeared at one time. In *Dying Night* Asimov draws upon an old belief that the planet Mercury faced away from the sun. Asimov's protagonist and hero Wendell Urth discovers the murderer of three prominent astronomers hiding on a part of

Mercury the villain believed would never receive any sunlight, but it did. In this way, *Dying Night* illustrates the idea of scientific revision albeit imaginary in this instance. Thus Agnes makes the connection between the constant revisionism of science which is popularly seen as infallible.

Kostas Bassanos' work deals with the relationship between art and text by examining Herman Melville's, *Moby Dick*, (1851) by focusing on the narrator/protagonist Ishamel's quotation referring to unchartable truth. "It is not down in any map; true places never are." Rather than the obvious readings of *Moby Dick* the elusive murdering whale, the novel develops as a cautionary tale, more about a state of mind and good and evil. In the story, the vengeful Captain Ahab who lost a ship and his leg in an earlier encounter with the great white whale continues to his hunt to destroy the whale but dies instead; while, captain Boomer from the vessel *Samuel Enderby* maimed after his encounter with the great sea creature is thankful to have survived. Bassanos' choice of construction materials—wood and wire mesh are aligned with his goal of exploring Melville's literary theme. Wood the primary building material of the ship serves as basis of the piece and is formed in a shape which alludes to a compass and naturally correlates with maritime travel and exploration. The wire mesh references mapping as the horizontal and vertical strands of wire echo the grid pattern created by lines of latitude and longitude. The resulting shadows stand in the areas where there are no maps or charts in other words uncharted waters which underscore the utopian or unattainable search for *Moby Dick*. The scroll enwrapped by the grid design creates a spiral as a reference to the onanistic journey of the hero Ahab. Bassanos associates the white of the scroll with the white whale *Moby Dick* which is the locus of conflict, elusive and unknown.

Maria Ikonomopoulou's *Tulpen*, 2013–4 and *Tekst*, 2013 are both works printed on hand made paper loosely inspired by the Dutch poet T. van D.e.e.l. The latter deals with the idea that image seeks text for its meaning. Lyrically alluding to the fact that the textual provides words for pictorial silence, Ikonomipoulou creates a stanza of poetry with squiggly lines connecting each row to the next. Despite appearing formulaic, they are asymmetrical and inconsistently drawn but nevertheless serve as connectors to subsequent rows. In *Tulpen*, after van D.e.e.l.'s poetry, Ikonomipoulou creates, in a similar asymmetry

and connectedness, by depicting tulips halved in rows that face up and down with text in between the rows. The tulip, a national Dutch symbol is not lost on the viewer but's as seen in Mondrian's single white tulip is also rich with associations of nature/culture, hand/machine made, etc. As van D.e.e.l.'s poem affirms, "the tulip's unbridled love of death; an opera of agony, its stem elongated, its neck drooping, scattering its blossoms—with finesse they spread their beauty as if part of a nuptial ritual" does have numerous significances.

Nikos Papadimitriou's astonishing "*Fair is foul and foul is fair, Hover through the fog and filthy air*" is loosely based upon the idea of power, greed and deception as conveyed in one of Shakespeare's darkest tragedies *Macbeth*. Papadimitriou depicts a royal throne that not only alludes to a position of power, but also to the Elizabethan aged drama. Trapped between good and evil in pursuit of power is the underlying theme of Shakespeare's work. It is well established that Shakespeare did utilize Aristotle's *Theory of Tragedy* in creating *Macbeth* as characters in both literary works appear to be betwixt and between that is to say neither evil nor virtuous. Papadimitriou built this throne from human skeletal remains/bones in order to shock the viewer from indifference, while successfully communicating his idea of mens' greed in attaining dominance, authority and control over others.

Tiny Domingos's *Black Ball on Plinth* may not appear as if it relates to literature as there appears to be an absence of narrative. On closer examination however, its underlying inspiration comes from several sources including Enrique Vila-Matas' *Bartleby & Co.* in which he regards the theme of the author's silence. In a way this work is about an artist's right not to produce unless he is driven by inner need. Accordingly, artistic autonomy is an underlying theme which may place the author/artist in an unresolved state; one between action and inaction. In Michel de Certeau's book *The Practice of Everyday Life* it is the ordinary man who seeks autonomy in this case action to escape the dirty politics, consumerism and the cultural trappings of his existence. Ostensibly, Domingo's forms which are geometric can be related to Plato's ideas as found in *The Republic*, wherein the idea that universal geometry "must draw the soul towards truth and give the finishing touch to the philosophic spirit" (p. 527), thereby fleeing from the commonplace.

In his early twenties **Richard Humann** was inspired by James Joyce's *Finnegan's Wake* that like

atonal music was a modern conception of writing. The idea of Joyce's randomization of words and sentences is seen in Humann's work as cut up text taken from verses in the book and heaped within a hand-made book binding. Humann has a long history of using text in works such as *Curriculum Vitae*, *Cut-Up* or *Cult of Personalities* to explore the artistic journey with conceptual installations in which he dissects words breaking them down into single letters and piling them into empty book bindings. This tossed salad affect is correlated to Joyce's idiosyncratic methods in which he alternates, changes, and otherwise uses multilingual irony.

Renee Magnanti's cutout scroll, appear to be full of pattern and indeed she uses it as leitmotif. Magnanti's inspirations are multiple convergences such as ethnic patterns from textiles, or decorative objects. Combining several patterns from different cultures within a single composition Magnanti reflects upon the common bonds uniting societies. She particularly likes using women's traditional patterns that focus on the importance of the female as well as textiles as ethnic socio-political documents combined with feminist texts. Magnanti's piece *Worked by Women* was inspired by Virginia Woolf's *A Room of One's Own* which advocates the right of female authors to have a place and time to work as well as the income derived therefrom. In metaphorical language the idea is for a woman to have the independence of choice, in other words, to reconstruct, or rewrite female existence.

Inni Lee's performance and work *Words Fail Me* addresses the idea that words are inadequate as lone expression. Lee as Magnanti, accesses Virginia Woolf. In Lee's works however, she references Woolf's only surviving oral communication entitled *On Craftsmanship*, where the author eulogizes the virtues of proper language use and the idea that words continue their existence in the mind rather than the dictionary. In her performance, Lee undertakes the journey to discover language without root or basis in social discourse. She tears printed matter gathering them into piles reminiscent of landscape scenery while incorporating into her performance a song comprised of filler words without any grammatical value. The result is the rejection of word communication. In this way, Lee challenges and negates Woolf's premise that "words are full of echoes, memories and associations."

Barbara Knight uses collage to explore her ideas of consumerist culture with its global

interrelationships by utilizing found objects from around the world. One might say that Knight's work is a form of de-evolution which is contrary to the traditional evolving artwork that is constructed from the start by the artist. Knight breaks down her components or cultural textual detritus by tearing, ripping and otherwise manipulating papers that she glues to the surface while incorporating accident. As Knight has stated, her works "devolve from functional products into art and express the congruence of the mysterious and what we accept as the ordinary." Her experience has combined Duchampian aesthetics with a background in design to produce works addressing issues of consumerism. Knight's *Monotony II* was inspired by Constantine Cavafy's poem by a similar title that addresses the idea of the cyclical nature of life which Cavafy describes as "one monotonous day follows another." By using her imagination as inspiration from which to draw energy to create mysterious and transformational pieces with deep complexity, Knight's artworks are anything but monotonous.

Cris Giannakos also draws his inspiration from a Cavafy poem for his work entitled *Young Greek Male + Two Equilateral Triangles with Cavafy Poem*, circa 2013. This work is similar to a palimpsest of time combining image and text superimposed upon one another. By appropriating older pictorial and textual works, he alludes to and synthesizes the past with the present. In this work, Giannakos overlaid the typical sculpted Greek male torso with two equilateral triangles. His use of the triangles in this work can be read in terms of universals, Platonic theory, or through Euclidean geometry; but, Giannakos has given it a modern twist by adding the passage *Far Away* from a Cavafy poem. The allusion to homoeroticism is well known in Cavafy's literary works, but here, combined with the Greek male torso it makes a statement about the ancients and regret. In this way, Giannakos' work by its very title seems to be calling for an escape as Cavafy's male protagonists who were trapped by their desires while longing for the Far Away past.

Isabel Baraona's textured images use superimposed words combining them with the reading experience while also about the manipulation of printed matter. Her artists' Book is comprised of pages that are both offset printed and painted by hand and made out of recycled paper. She addresses the visual experience by using images made up of words and presented in the form of

a map. They are not meant to be read in a linear fashion nor to make sense sort of speak, but rather engage with the process or physical act of looking at a work. As the artist states, her work demands us to pay attention to the act of "reading and manipulating this printed object as: Hold; page sequence; tactile delight' book-body; face-page and others." Baraona's *The Little Red Riding Hood* may seem to be about the famous Charles Perrault fairy tale but underlying its recognizable imagery lays the artist's personal interpretation inspired by Bruno Bettelheim's *The Psychoanalysis of Fairy Tales*. Baraona explores human relations and transformation through fairy tales that often involve hybrid creatures and other imaginative characters.

Finally, we have shown through the artworks comprising this exhibit, that the relationship of art and text is stronger than ever in art. Furthermore, we hope we have clarified the idea that words and text were never apart because language began as symbolic sign and is thus implicit in each and every letter.

Thalia Vrachopoulos
Curator

¹ Lee, Sherman E. *A History of Far Eastern Art*. 5th ed. Edited by Naomi Noble Richard. New York: Harry N. Abrams, 1994. 30–31.

24

25

Epya

Kunstwerken

Artworks

Barbara Knight

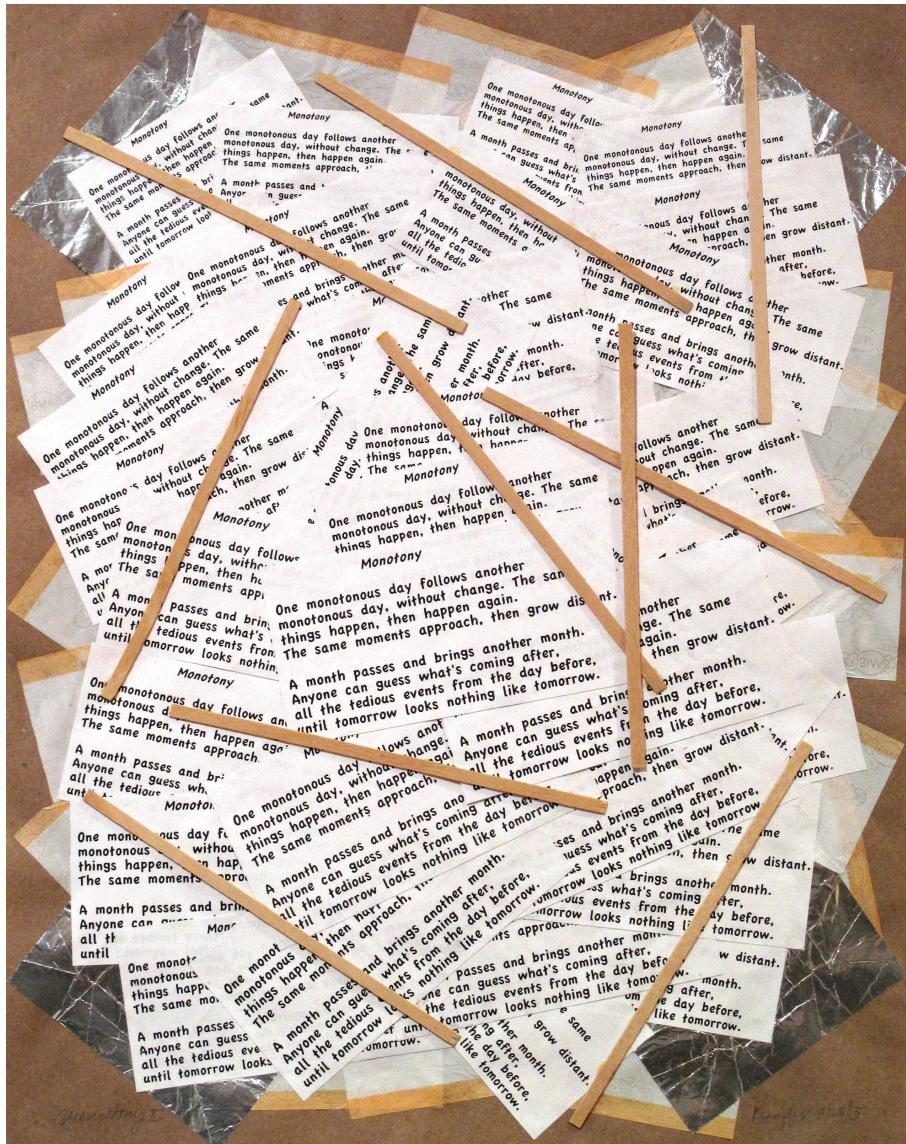
Monotony II. 2013. Κολάζ με
μεικτή τεχνική σε χαρτί.
35,6 × 28 εκ

Barbara Knight

Monotony II. 2013. Mixed Media
Collage auf Papier. 35.6 × 28 cm

Barbara Knight

Monotony II. 2013. Mixed media
collage on paper. 35.6 × 28 cm

Άρτεμις Ποταμιάνου

Η Εξέλιξη της Τέχνης: 5 Las Meninas. 2013–4. Μεικτή τεχνική, Επικόλληση σε Dibond.
5 × 18 × 22 εκ

Artemis Potamianou

On the Origin of Art: 5 Las Meninas. 2013–4. Mixed Media auf Dibond geklebt.
5 × 18 × 22 cm

Artemis Potamianou

On the Origin of Art: 5 Las Meninas. 2013–4. Mixed media mounted on Dibond.
5 × 18 × 22 cm

Χριστίνα Μήτρεντσε

300 pages in a Mushroom, part of #ATML Vol. III. 2013. Αυτόνομο γλυπτό από αλλοιωμένες εκδόσεις βιβλίων, μεταξοτυπίες λογοτύπων της καλλιτέχνιδος, εξώφυλλο βιβλίου. 50 × 45 εκ

Christina Mitrentse

300 pages in a Mushroom, part of #ATML Vol. III. 2013. Self standing sculpture altered book publications, screenprinted artist's logo, book cover.
50 × 45 cm

Christina Mitrentse

300 pages in a Mushroom, part of #ATML Vol. III. 2013. Self standing sculpture altered book publications, screenprinted artist's logo, book cover.
50 × 45 cm

Isabel Baraona

Untitled book. 2002. Μοναδικό¹
χειροποίητο αντίτυπο σε
ριζόχαρτο. 45 × 45 εκ

Isabel Baraona

Untitled book. 2002.
Handgemachte Unikat auf
Transparentpapier.
45 × 45 cm

Isabel Baraona

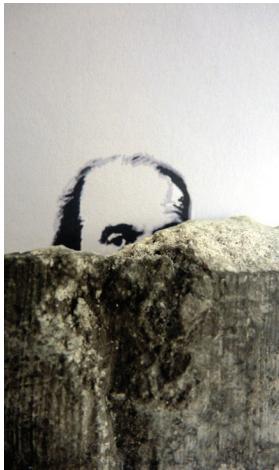
Untitled book. 2002. Unique
hand made copy tracing paper.
45 × 45 cm

Γιώργος Παπαδάτος

Σημειώσεις για ένα μεταβατικό μνημείο. 2013. Επιτοίχειο γλυπτό, φωτογραφίες. Variable, μεταβλητές

Giorgos Papadatos

Notes on a transitional monument. 2013. Wandskulptur, Photographien. Variable, μεταβλητές

Giorgos Papadatos

Notes on a transitional monument. 2013. Wall-mounted sculpture, photographs. Variable, μεταβλητές

Imni Lee

Words Fail Me. 2009–14.

Περφόρμανς

Imni Lee

Words Fail Me. 2009–14.

Performance

Imni Lee

Words Fail Me. 2009–14.

Performance

Κώστας Μπασσάνος

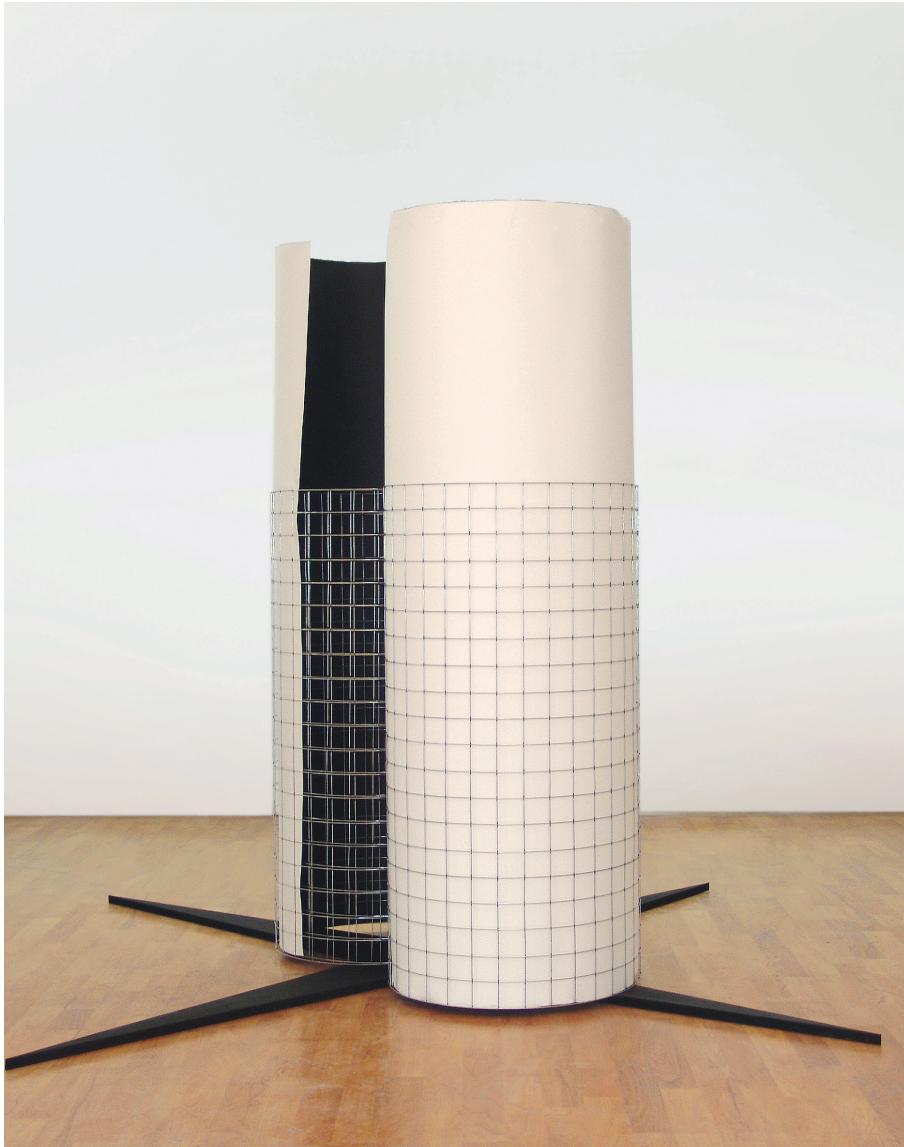
Οι αληθινοί τόποι ποτέ δεν είναι.
2013. Ξύλο, μέταλλο, χαρτί,
μελάνι. 170 × 100 × 100 εκ

Kostas Bassanos

True places never a. 2013.
Holz, Metall, Papier, Tinte.
170 × 100 × 100 cm

Kostas Bassanos

True places never a. 2013.
Wood, steel, paper, ink.
170 × 100 × 100 cm

Μαρία Οικονομοπούλου
Text. 2013. Τύπωμα σε
hahnemuhle χαρτί. 40 × 30 εκ

Maria Ikonomopoulou
Text. 2013. Druck auf
hahnemuhle Papier. 40 × 30 cm

Maria Ikonomopoulou
Text. 2013. Print on hahnemuhle
paper. 40 × 30 cm

In het oog van de tekst staat de wereld,
het is vaker en beter gezegd: het beeld
wijst naar wat hier is en nu, onbeweeglijk
niet vergaat. Het sprakeloze moet woorden
leggen in het zwijgen. Hoe dat kan weet
niemand, al grift het telkens plaats.
Hier taalt het beeld haar tekst. De letters
beelden zelf het eindelijk verzwijgen uit.

Robert C. Morgan

Bodhi #19. 2009. Ακρυλικό και ξηροπαστέλ σε χαρτί. $31 \times 22,9$ εκ

Robert C. Morgan

Bodhi #19. 2009. Acrylic and conte on paper. $31 \times 22,9$ cm

Robert C. Morgan

Bodhi #19. 2009. Acrylic and conte on paper. $31 \times 22,9$ cm

Cris Giannakos

Young Greek boy with C.P. Cavafy poem. 2013. Μεικτή τεχνική σε αλλοιωμένη εκτύπωση. $43 \times 31,4$ εκ

Cris Giannakos

Young Greek boy with C.P. Cavafy poem. 2013. Mixed Media auf verändertem Druck. $43 \times 31,4$ cm

Cris Giannakos

Young Greek boy with C.P. Cavafy poem. 2013. Mixed media on altered print. $43 \times 31,4$ cm

Νίκος Παπαδημητρίου

Δίκαιο το βρώμικο και βρώμικο το δίκαιο· Περνώ μέσα από ομίχλη και ακάθαρτο αέρα. 2013. Χαρτόνι, παπιέ μασέ, πηλός, πλεξιγκλάς. $12 \times 12 \times 15$ εκ

Nikos Papadimitriou

Fair is foul, and foul is fair; Hover through the fog and filthy air.
2013. Karton, Papiermache, Ton, Plexiglas. $12 \times 12 \times 15$ cm

Nikos Papadimitriou

Fair is foul, and foul is fair; Hover through the fog and filthy air.
2013. Carton, papier mâche, clay, plexi-glass. $12 \times 12 \times 15$ cm

Rebecca Agnes

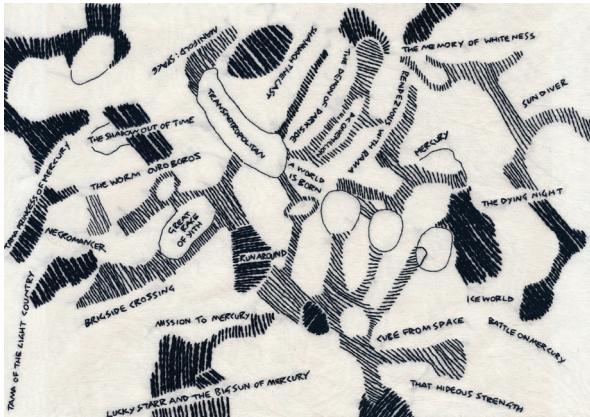
Mercury. 2011. Χειροποίητο κέντημα σε βαμβακερό ύφασμα σε κορνίζα. $29,7 \times 42$ εκ

Rebecca Agnes

Mercury. 20II. Handstickerei auf
Baumwollstoff, eingerahmt.
29.7 x 42 cm

Rebecca Agnes

Mercury. 20II. Hand-embroidery
on cotton on frame.
29.7 x 42 cm

Renee Magnanti

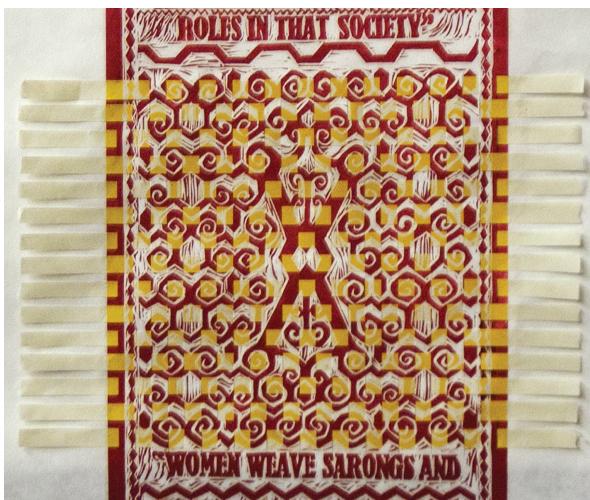
Woven Print: Women Weave II.
2013. Εκτύπωση από λινέλαιο.
244 × 69 εκ

Renee Magnanti

Woven Print: Women Weave II.
2013. Druck aus Leinöl.
244 × 69 cm

Renee Magnanti

Woven Print: Women Weave II.
2013. Linoleum block print.
244 × 69 cm

Richard Humann

Finnegans Wake. 2012. Χαρτί,
μελάνι, χαρτόνι. $24 \times 24 \times 17.8$ εκ

Richard Humann

Finnegans Wake. 2012. Papier,
Tinte, Karton. $24 \times 24 \times 17.8$ cm

Richard Humann

Finnegans Wake. 2012. Paper, ink,
board. $24 \times 24 \times 17.8$ cm

Tiny Domingos

Black ball on plinth. 2013.

Δερμάτινη μπάλα

ποδόσφαιρου σε βάση.

140 × 50 × 50 εκ

55,11 × 19,68 × 19,68 εκ

Tiny Domingos

Black ball on plinth. 2013.

Fußball aus Leder auf einem

Sockel. 140 × 50 × 50 cm

55,11 × 19,68 × 19,68 cm

Tiny Domingos

Black ball on plinth. 2013.

Leather soccer ball on plinth.

140 × 50 × 50 cm

55,11 × 19,68 × 19,68 cm

Meg Hitchcock

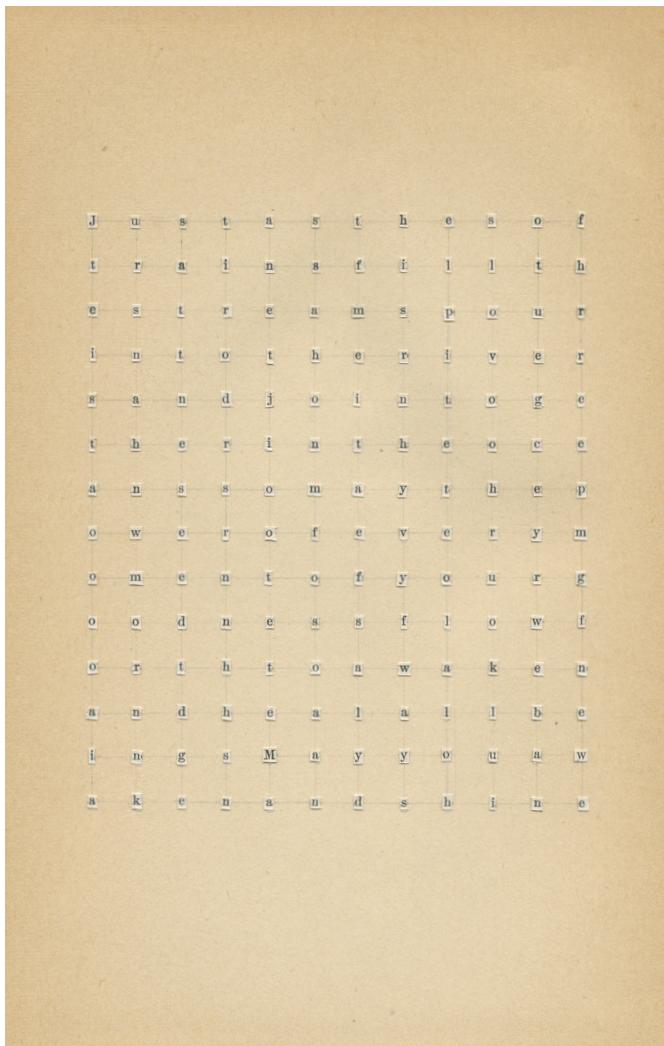
Buddhist Blessing. 2013. Γράμματα κομμένα από το «*Hymns of Praise*», χριστιανικό ψυνολόγιο.
22,9 × 15,3 εκ

Meg Hitchcock

Buddhist Blessing. 2013.
Buchstaben ausgeschnitten
aus der „*Hymns of Praise*“,
eine christliche Hymne.
22.9 × 15.3 cm

Meg Hitchcock

Buddhist Blessing. 2013.
Letters cut from “*Hymns of Praise*”, a Christian hymnal.
22.9 × 15.3 cm

Έκθεση	Ausstellung	Exhibition
Συλλογισμοί για την Τέχνη και τη Λογοτεχνία	Betrachtungen zu Kunst und Literatur	Reflections on Art and Literature
22.2.–24.3.2014	22.2.–24.3.2014	22.2.–24.3.2014
<p>Οργάνωση Lo and Behold Επιμέλεια Άρτεμις Ποταμιάνου Θάλεια Βραχοπούλου Εκθεσακός χώρος rosalux</p>	<p>Organisiert von Lo and Behold Kuratoren Artemis Potamianou Thalia Vrachopoulos Ausstellungsort rosalux</p>	<p>Organized by Lo and Behold Curators Artemis Potamianou Thalia Vrachopoulos Exhibition Space rosalux</p>
Κατάλογος	Katalog	Catalogue
<p>Έκδοση Lo and Behold Κείμενα Tiny Domingos Άρτεμις Ποταμιάνου Θάλεια Βραχοπούλου Επιμέλεια Καταλόγου Άρτεμις Ποταμιάνου Ντέλια Ποταμιάνου Ίρις Πλαιτάκη Δημήτρης Γκιζίνος rosalux Μεταφράσεις Tony Moser Ίρις Πλαιτάκη Ντέλια Ποταμιάνου Δημήτρης Γκιζίνος Σχεδιασμός Καταλόγου CND+, www.cndplus.org</p>	<p>Herausgegeben von Lo and Behold Texte Tiny Domingos Artemis Potamianou Thalia Vrachopoulos Redaktion Artemis Potamianou Delia Potamianou Iris Plaitaki Dimitris Gizinos rosalux Übersetzungen Tony Moser Iris Plaitaki Delia Potamianou Dimitris Gizinos Layout und Design CND+, www.cndplus.org</p>	<p>Published by Lo and Behold Texts Tiny Domingos Artemis Potamianou Thalia Vrachopoulos Editors Artemis Potamianou Delia Potamianou Iris Plaitaki Dimitris Gizinos rosalux Translations Tony Moser Iris Plaitaki Delia Potamianou Dimitris Gizinos Layout and design CND+, www.cndplus.org</p>